

บทที่ 4

การวิเคราะห์สภาพสังคมที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองลาว

นิทานพื้นเมืองล้วนมาจากการบอกเล่าและสืบทอดโดยผู้ที่มีชีวิตร่วมอยู่ในสังคม ดังนั้น นิทานจึงทำหน้าที่เสมือนกระจกเงาสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมของเจ้าของนิทานในด้านต่าง ๆ ด้วย นิทานพื้นเมืองลาวเป็นนิทานที่สร้างและสืบทอดโดยชาวบ้านตั้งแต่ยุคอดีตกาล สภาพสังคมที่ปรากฏในนิทานจึงเป็นสังคมที่ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีต แสดงลักษณะของชุมชนขนาดเล็กที่มีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายดั้งเดิม ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมลาวออกเป็นหัวข้อ ดังนี้

- 4.1 ความแตกต่างและเหลื่อมล้ำทางชนชั้นในสังคม
- 4.2 การเลือกคู่ครอง: ความรักและการแต่งงาน
- 4.3 เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ
- 4.4 ความเชื่อเรื่องผี การปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับศาสนาพุทธ
- 4.5 ทัศนคติเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องดวงชะตา ฤกษ์ยาม และโชคกลาง
- 4.6 ค่านิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองลาว

4.1 ความแตกต่างและเหลื่อมล้ำทางชนชั้นในสังคม

นิทานพื้นเมืองลาวหลายเรื่องสะท้อนให้เห็นภาพสังคมที่มีชนชั้น แต่ละกลุ่มชนชั้นมีสถานะทางสังคมและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ชนชั้นสูงได้แก่ กลุ่มผู้ปกครอง คือ กษัตริย์ ซึ่งชาวลาวเรียกว่า พระยา และเสนาอำมาตย์ เป็นผู้มีอำนาจสูงในสังคม โดยเฉพาะพระยาเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยภายในชุมชนและดูแลทุกข์สุขของประชาชน นอกจากนี้พระยาในยุคอดีตยังมีหน้าที่ตัดสินคดีความด้วย เช่นนิทานเรื่อง *เขยหล้าปัญญาแหลม* พ่อดา กับ เขยใหญ่ ไม่ชอบเขยเล็กจึงแกล้งบอกว่าจะสร้างเรือนให้เขยเล็กอยู่แต่เขยเล็กจะต้องสร้างโรงหลังหนึ่ง ถ้าเขยเล็กสร้างโรงเสร็จก่อนพ่อดากับเขยใหญ่จะมอบเรือนให้ แต่ถ้าเขยเล็กสร้างโรงเสร็จทีหลังจะได้ให้ไปอยู่ที่อื่นไม่ให้เป็นเขยอีกต่อไป พ่อดากับเขยใหญ่ช่วยกันสร้างเรือนด้วยความเหน็ดเหนื่อยจนเหลือแต่ชั้นบันไดแต่เขยเล็กยังไม่เริ่มลงมือ เมื่อถึงวันนัดหมายเขยเล็กทำโรงเศษไม้เล็ก ๆ ไปให้พ่อดา พ่อดาโกรธมากจึงไปฟ้องพระยา พระยาตัดสิน

ให้เขยเล็กชนะเพราะในกติกาไม่ได้กำหนดขนาดของโรง พระยาเห็นว่าเขยเล็กเป็นคนฉลาดจึง แต่งตั้งให้เป็นอุปราช

นิทานเรื่องนี้นอกจากจะเห็นว่าพระยามีอำนาจในการตัดสินใจแล้วยังทำให้เห็นว่า พระยาเป็นผู้ที่มีอำนาจที่สุดในแผ่นดิน ประชาชนต้องให้ความเคารพเชื่อฟัง หากผู้ใดทำให้พระ ยาพอใจก็จะได้รับรางวัล ดังเช่น "เขยเล็ก" หรือ ชายกำพร้าว ในนิทานเรื่อง กำพร้าวฉลาด พระยา ไม่รู้ว่าการโกหกเป็นอย่างไรจึงให้อำมาตย์ไปวประกาศหาผู้มาโกหกให้ฟัง ชายกำพร้าวคนหนึ่งทำ ให้พระยาพอใจเรื่องโกหกของเขาจนพระราชทานทรัพย์สินให้มากมาย แต่หากผู้ใดทำให้ไม่ พอใจก็มีสิทธิ์ได้รับโทษหนักเช่นเดียวกัน เช่น หญิงวัยกลางคน ในนิทานเรื่อง คนปากบอน พระ ยาสั่งให้หญิงวัยกลางคนหมกรำให้กิน ให้หญิงคนนั้นเก็บเรื่องหมกรำเป็นความลับและให้รางวัล นางอย่างงามแต่หญิงวัยกลางคนแปลกใจที่พระยาผู้สูงศักดิ์มีอาหารการกินดี ๆ มากมายกลับ อยากรำ ในที่สุดนางทนไม่ได้ไปเล่าให้ต้นไม้ใหญ่ฟัง ต่อมาชาวบ้านตัดต้นไม้ต้นนั้นมาทำ กลองเพล เวลาตีกลองเสียงกลองจะดังว่า "รำ รำ รำ รำ" พระยารู้เข้าก็สั่งลงโทษจับนางขังคุก ตลอดชีวิต

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพระยาจะมีอำนาจสูง แต่ก็ต้องประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ถูกที่ควร ประชาชนจึงจะให้ความเคารพนับถือ เช่นนิทานเรื่อง ชายหูเหียน พระยาฝันว่าที่ตำแหน่งหนึ่งมี เพชรเม็ดใหญ่แสงของเพชรสุกสว่างขนาดทำให้เมืองทั้งเมืองที่ตกอยู่ในความมืดสว่างได้ราวกับ กลางวันก็อยากได้ แต่ตำแหน่งนั้นเชื่อกันว่าเป็นที่อยู่ของเงือกทำให้ชาวบ้านพากันกลัวไม่กล้าเข้าไป ชายกำพร้าวคนหนึ่งเห็นว่าพระยาเป็นผู้มีศีลธรรม ปกครองบ้านเมืองให้อยู่ในความสุขสงบมา ตลอดจึงอาสาไปนำเพชรมาให้

ถ้าพระยาองค์ใดไม่ดูแลบ้านเมือง ปล่อยให้ประชาชนเดือดร้อนหรือเอาแต่สร้างปัญหา ริดไถเบียดเบียนประชาชนก็จะไม่มีผู้ใดให้ความเคารพนับถือ มีพระยาในนิทานพื้นเมืองลาวหลาย เรื่องที่มีลักษณะเช่นนี้ เช่นนิทานเรื่อง พระยาซัดกัมภักดิ์ พระยาเป็นคนโหด ปกครองเมืองอย่าง ไม่เป็นธรรม มักจะบังคับขู่เข็ญและเบียดบังข้าวของ ๆ ประชาชนอยู่เสมอ ในเมืองนี้มีหัวกำพร้าว คนหนึ่งมีสมบัติติดตัวเพียงแคนดวงเดียว พระยาเอาแคนไม่เป็นแต่ก็อยากได้ ด้วยความโลภพระ ยาขอให้แคนนี้เป็นแคนวิเศษสามารถเป่าขอสิ่งต่าง ๆ ได้ตามความปรารถนา แต่มีข้อแม้ว่าสิ่งของ ที่กำพร้าวเป่าขอตนจะต้องได้เป็นสองเท่า พระยาบังคับให้หัวกำพร้าวขอเงินทองแต่หัวกำพร้าวเห็นว่าพระยาเป็นคนไม่ดีจึงตัดสินใจเป่าขอให้ตนเองตาบอด 1 ข้างทำให้พระยาตาบอด 2 ข้างและเดิน ตกบ่อน้ำตาย

นิทานเรื่อง พระยาเจ้าเมืองกับท้าวกำพำ แสดงให้เห็นว่าพระยาใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ชอบ ตัดสินคดีความเข้าข้างคนผิด พระโอรสชวนท้าวกำพำไปห้างแล้วแต่เมื่อเห็นว่าร้านของท้าวกำพำดักได้สัตว์ใหญ่กว่าก็สลับเอาสัตว์ที่ท้าวกำพำดักได้มาไว้ที่ร้านของตนและเอาสัตว์ที่ตนดักได้ไปไว้ที่ร้านของท้าวกำพำ ท้าวกำพำรู้ว่าถูกโกงก็ไปฟ้องพระยาแต่พระยาเป็นคนลำเอียงตัดสินความเข้าข้างโอรส ภายหลังพระยาคางคกช่วยพูดให้จนพระยายอมความ

ส่วนนิทานเรื่อง กำพำมีน้อย พระยาเมืองลุ่มหลงมัวเมาในอิสตรี เห็นว่าภรรยาของกำพำมีน้อยเป็นนางเทวดามีรูปร่างหน้าตางดงามก็อิจฉาอยากได้นางมาเป็นของตนจึงทำกำพำมีน้อย ตีไก่ ขนวัว ขนช้าง และแร่เงินเพื่อแย่งชิงนาง แต่ก็แพ้ทุกครั้งและถูกปราบจนเสียชีวิตในที่สุด

นอกจากพระยาแล้ว เศรษฐีผู้มีฐานะร่ำรวยก็เป็นผู้มีสถานภาพทางสังคมสูงและมีสภาพความเป็นอยู่ดีกว่าชาวบ้านคนอื่น ๆ ตัวละครเศรษฐีในนิทานพื้นเมืองลาวมักเป็นคนจิตใจคับแคบ โลกมาก และชอบเอาเปรียบคนยากจนอยู่เสมอ เช่นนิทานเรื่อง กำพำไร่ห่าน ตัวละครเอกเป็นชายกำพำยากจนมีหน้าที่เกี่ยวหญ้าให้ม้าของเศรษฐี พระอินทร์เห็นว่าเขาเป็นคนซื่อสัตย์จึงเนรมิตไร่ห่านวิเศษให้ฟองหนึ่ง เมื่อไร่ฟักเป็นตัวขนและมูลของห่านกลายเป็นทองคำให้ชายกำพำกลายเป็นคนมั่งมี เศรษฐีรู้เข้าก็มาขู่มึงคับเอาห่านไปเลี้ยงดูแต่ขนและมูลของห่านก็ไม่เคยเป็นทองทั้งยังมีกลิ่นเหม็นมากจนผู้คนไม่กล้าเข้าไปในบ้านของเศรษฐีและเสื่อมความนับถือในตัวของเขา

นิทานเรื่อง กำพำและเศรษฐีที่ถ่อย ตัวละครเอกมีอาชีพหาหินแลกร้าว วันหนึ่งเขาหินไปแลกร้าวของเศรษฐีแต่เศรษฐีให้ห่านมาเพียงนิดเดียวและหมายงัดกักจนห่านหมด ชาวบ้านมามุงดูและคุยกันว่าเศรษฐีเป็นคนซื่อสัตย์ทำให้เศรษฐีโกรธมากแกล้งเอาตัวละครเอกไปปล่อยในป่า ต่อมาตัวละครเอกได้สาวงามมาเป็นภรรยา เศรษฐีอยากมีโชคบ้างจึงให้ตัวละครเอกเอาเขาไปปล่อยในป่าบ้างในที่สุดก็ถูกสัตว์ป่าฉกเนื้อกิน

อย่างไรก็ตามแม้สังคมในนิทานพื้นเมืองจะมีความแตกต่างและเหลื่อมล้ำทางชนชั้นค่อนข้างสูง แต่ก็ยังเป็นเพียงชนชั้นหลวม ๆ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ตัวละครเอกในนิทานผู้มีความเก่งกล้าสามารถหรือเป็นคนดีมีคุณธรรมมักจะเอาชนะผู้มีอำนาจที่มารังแกอย่างไม่ยุติธรรมและก้าวขึ้นสู่ความมีอำนาจแทนได้เสมอ เช่นนิทานเรื่อง นางแปดนางแค (นางนกกหงส์ฟ้า) พระยาเป็นผู้มีนิสัยไม่ดีต้องการได้ภรรยาของกีนหนูมาเป็นของตนจึงหาเรื่องก่อกวนแกล้งหาว่ากีนหนูเป็นคนจนไม่

เหมาะสมกับภรรยาซึ่งเป็นลูกสาวพระยานกหงส์ฟ้า หากกินหนุ่ยยากอยู่กับภรรยาต่อไปต้องแยกข้าวเปลือก 10 กระบุง ข้าวสาร 10 กระบุง และงา 10 กระบุงที่ผสมกันไว้ออกจากกันให้ได้ นกกระจอกและมดง่ามช่วยแยกข้าวและงาให้ท้าวกินหนุ่ยจนเสร็จแต่พระยาไม่ยอมแพ้สั่งให้กินหนุ่ยกินข้าวหนึ่ง 30 กระบุงให้หมดในครั้งเดียว นางนกหงส์ฟ้าให้ฝูงนกช่วยกินหนุ่ยกินข้าว พระยาเห็นก็ไล่ต้อนฝูงนกจึงไล่จิกพระยาวิ่งหนีไปถูกจระเข้กิน ประชาชนเห็นว่ากินหนุ่ยเป็นคนดีจึงเชิญให้ครองเมืองแทนพระยาองค์เดิม

และนิทานเรื่อง พระยาสิโคตตะบอง ท้าวสีกินข้าวเหนียวที่คนด้วยแก่นไม้จ้าวสีดำเข้าไปทำ ให้กลายเป็นคนแข็งแรง มีพลังกำลังมหาศาล พระยากลัวว่าท้าวสีจะก่อการกบฏจึงให้ทหารมาจับ ประชาชนเห็นว่าพระยาทำไม่ถูกต้องจึงพร้อมใจกันต่อสู้จนเอาชนะได้และยกท้าวสีเป็นพระยามีพระนามว่า พระยาสิโคตตะบอง

4.2 การเลือกคู่ครอง: ความรักและการแต่งงาน

ในนิทานพื้นเมืองลาวจะเห็นว่าในการเลือกคู่ครองผู้ใหญ่จะเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะและเรียนรู้นิสัยใจคอกันได้ โดยหนุ่ม ๆ สามารถไปพบปะพูดคุยกับหญิงที่ตนสนใจที่บ้านฝ่ายหญิงได้แต่ก็ต้องอยู่ภายในสายตาของผู้ใหญ่ และต้องเป็นการพูดคุยที่สุภาพ มีมารยาท เรียกว่าไป “ลมสาว” มีนิทานที่เล่าถึง “การลมสาว” เรื่องหนึ่ง ได้แก่นิทานเรื่อง *ท้าวหมอนกิว* มีเนื้อหาวว่าชายคนหนึ่งเป็นคนซื่อสัตย์เขาแต่งงานจนหมอนกิวจึงได้ชื่อว่า หมอนกิว วันหนึ่งหมอนกิวอยากไป “ลมสาว” แต่ไม่รู้ว่าจะไปคุยกับผู้หญิงว่าอะไร เมื่อผ่านบ้านของสามีภรรยาคนหนึ่งกำลังทะเลาะกันคิดว่าคำที่พวกเขาต่างเป็นคำแสดงความรักจึงจำเอาไปพูดกับหญิงสาว เมื่อไปถึงเห็นบ้านหญิงสาวกำลังนั่งปั้นฝ้ายอยู่ก็พูดจาด้วยคำหยาบคายทำให้หญิงสาวเดินหนีขึ้นบ้านไป

แม้ว่าหนุ่มสาวจะมีโอกาสทำความรู้จักกันได้แต่การที่จะตกลงปลงใจแต่งงานอยู่กินกันนั้นต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ก่อน ถ้าหากผู้ใหญ่ไม่ยินยอมก็อาจจะทำให้เกิดปัญหาได้ เช่นนิทานเรื่อง *สายห้วยตาเหงา* ท้าวกำพริผู้ยากจนและลูกสาวหัวหน้าน้ำหมู่บ้านรักกันมาก แต่พ่อของฝ่ายหญิงไม่พอใจที่ฝ่ายชายมีฐานะยากจนและเป็นเพียงคนรับใช้จึงไม่ยอมให้ทั้งคู่แต่งงานกัน ในที่สุดพวกเขาก็ตรอมใจตายตามกันไป

คุณสมบัติในการเลือกคู่ครองมีอยู่หลายข้อด้วยกัน คุณสมบัติข้อแรกได้แก่ความพึงพอใจในรูปร่างหน้าตา นิทานพื้นเมืองลาวหลายเรื่องแสดงให้เห็นการตกหลุมรักแต่แรกพบ เช่นนิทาน

เรื่อง ท้าวกำกาดำ กำกาดำอาศัยอยู่กับย่าจำสวนของนางสุน ธิดาพระยา วันหนึ่งนางสุนลงมาชมสวน กำกาดำแอบเห็นนางสุนเข้าก็หลงรักตั้งแต่แรกพบ เขาร้อยมาลัยสื่อความใจไปให้นางสุนและให้ย่าจำสวนไปสุxonนางให้ หรือนิทานเรื่อง ท้าวเจือง ท้าวเจืองถือหน้าไม้เข้าไปล่าสัตว์ในป่าพบกระรอกขาวจึงตามไปทำให้ได้พบแก้วใสดวงหนึ่ง ภายในแก้วมีภาพนางแหวแหว ธิดาเมืองแก่นเมืองแมนปรากฏอยู่ ท้าวเจืองหลงรักนางจึงเดินทางไปที่เมืองของนางเพื่อสุxonนางมาเป็นภรรยา

บางครั้งก็หลงรักจากการได้ยืมกิตติศัพท์ความงาม เช่นนิทานเรื่อง นางผาม่อง นางผาม่องเป็นธิดาพระยาเงือกที่งดงามมาก กิตติศัพท์ความงามของนางเลื่องลือไปไกลจนทำให้เกิดสงครามสู้รบกันเพื่อแย่งชิงนาง และนิทานเรื่อง กำพำเดินด่อน นกลังกาเข้าไปในวังและกราบทูลเรื่องของเดินด่อนให้พระธิดาสุธาดาฟังจนนางมีใจให้กับเดินด่อนทั้ง ๆ ที่ยังไม่เคยพบหน้า

อย่างไรก็ตามนิทานหลายเรื่องแสดงให้เห็นว่ารูปร่างหน้าตาเป็นเพียงแค่เปลือกนอกเท่านั้น คนที่มีรูปร่างหน้าตาดังงามไม่ได้หมายความว่าจะเป็นผู้ที่มีจิตใจดีเสมอไป เช่นนิทานเรื่อง ท้าวแองรุ่ง พระยาต้องการอภิเษกกับธิดาพระยานาคจึงให้ชายกำพำชื่อแองรุ่งไปนำตัวมาให้หญิงชราที่แองรุ่งพบกลางทางมอบตะเกียบและแกลบที่พอทิ้งลงน้ำจะกลายเป็นเรือให้เขาและแนะนำว่าถ้าพระยาเมืองบาดาลให้แองรุ่งเลือกผู้หญิงให้แองรุ่งเลือกหญิงสาวที่หน้าตาไม่สวย เมื่อไปถึงเมืองบาดาลพระยาเมืองบาดาลให้แองรุ่งเลือกว่าคนไหนคือลูกสาวตนถ้าเลือกถูกจะยกลูกสาวให้แต่ถ้าเลือกผิดจะมาแองรุ่งทั้ง แองรุ่งทำตามที่หญิงชรารบอกจึงได้ตัวลูกสาวพระยานาคมาให้พระยาแต่พระยาเห็นนางไม่สวยจึงยกนางให้แองรุ่ง แองรุ่งรับลูกสาวพระยานาคเป็นภรรยาและให้นางอยู่ด้วยที่กระท่อม ตอนกลางคืนนางบอกให้แองรุ่งนอนให้หลับได้ยืมเสียงอะไรผิดปกติก็ให้เฉยไว้จนกว่าจะเช้า เมื่อแองรุ่งลืมตาขึ้นในตอนเช้าก็พบว่าภรรยาตนกลายเป็นคนสวย กระท่อมกลายเป็นปราสาทหลังใหญ่

นอกจากรูปร่างหน้าตาแล้วยังมีคุณสมบัติสำคัญประการอื่นอีกในการเลือกคู่ครอง คุณสมบัติที่ฝ่ายชายใช้เลือกฝ่ายหญิง ได้แก่ ความสามารถในการดูแลบ้านเรือน การทอผ้า การทำอาหาร เช่นนิทานเรื่อง สายห้วยตาเหงา นางเอกเป็นลูกสาวของหัวหน้าหมู่บ้านที่มีหน้าตาดังงามมากและยังเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทอผ้าอย่างมากอีกด้วยทำให้มีผู้มาสุxonมากมาย และนิทานเรื่อง สาวดำสาวด่อน ด่อนกับดำเป็นที่น้องกัน ดำหน้าตาไม่สวยแต่เป็นคนเก่งกาจบ้านการเรือนและทอผ้าเก่งมากจึงมีชายหนุ่มมาสุxonไปแต่งงานด้วย ส่วนด่อนเป็นคนสวยแต่ขี้เกียจทำ

อะไรไม่เป็น แรก ๆ มีชายหนุ่มมาสนใจค่อนข้างมากมายแต่เมื่อเขารู้ว่าค่อนข้างทำอะไรไม่เป็นก็ไม่มีใครมาสู่ขอเลย

นิทานเรื่อง **ท้าวขี้ตูดสามเป่า** ตัวละครเอกเป็นกำพร้ายากจนมีหูตบเต็มตัวถูกรังเกียจจากคนทั่วไปมีเพียงนางหล้าลูกสาวของพระยาที่ส่งสารคอยเอาข้าวไปส่ง ต่อมาเขากลายเป็นชายหนุ่มรูปร่างและตลกกับนางหล้าว่าจะแต่งงานกัน พี่สาวทั้งหกของนางหล้าอยากจะแต่งงานกับเขาด้วยพระยาจึงให้เขาเลือกภรรยาจากสำรับกับข้าว พี่สาวทั้งหกต่างก็หาของดี ๆ มาทำกับข้าว ส่วนนางหล้ามีแต่อาหารธรรมดา ๆ แต่ชายหนุ่มก็เลือกแต่งงานกับนางหล้าโดยให้เหตุผลว่าเขาเป็นคนยากจนไม่สามารถหาอาหารดี ๆ ให้ภรรยากินได้ทุกวัน นิทานเรื่องนี้นอกจากจะแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีหน้าที่ในการทำอาหารแล้วยังแสดงให้เห็นว่าแม่บ้านแม่เรือนที่ดีจะต้องรู้จักประหยัด รู้จักกินรู้จักใช้ให้พอดีตามอัธยาศัยด้วยครอบครัวจึงจะไปรอด

คุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือความซื่อสัตย์ ในนิทานเรื่อง **ท้าวหงส์คำ** ตัวละครเอกแต่งงานกับหญิงที่เคยเป็นหม้ายมาแล้วถึงสามครั้งทั้ง ๆ ที่ก่อนที่บิดาของเขาจะเสียชีวิตเคยสั่งห้ามเอาไว้ เขาลองใจภรรยาและเพื่อนโดยจับหงส์ทองของพระยาไปซ่อน ฆ่าไก่ให้ภรรยากินแล้วบอกว่าเป็นเนื้อหงส์ทองของพระยา พระยาเห็นว่าหงส์ทองหายไปก็ประกาศจะให้ทองคำแก่ผู้ที่สามารถบอกเบาะแสของหงส์ทองได้ ภรรยาโลภมากอยากได้ทองคำก็ไปฟ้องพระยาว่าสามีของนางฆ่าหงส์ทอง พระยาให้คนมาจับตัวสามี เขาเล่าความจริงให้พระยาฟัง พระยาเห็นว่าเขาเป็นคนฉลาดจึงมอบทองคำให้เป็นรางวัลและตั้งชื่อเขาว่าหงส์คำ ต่อมาเขาหาภรรยาใหม่และทอดลึงใจโดยเอางาช้างมาแกะเป็นเมล็ดข้าวส่งไปให้หญิงสาวหลาย ๆ คนหญิงสาวส่วนใหญ่หญิงสาวที่ได้รับงาช้างไปจะเก็บงาช้างไว้และหุงข้าวธรรมดาไปให้ท้าวหงส์คำ แต่มีหญิงสาวคนหนึ่งเอางาช้างมาคืน ท้าวหงส์คำจึงแต่งงานกับผู้หญิงคนนี้

ส่วนคุณสมบัติที่ฝ่ายหญิงใช้เลือกฝ่ายชาย ได้แก่ ความมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด และความขยันขันแข็งในการทำมาหากินเพราะผู้ชายต้องเป็นฝ่ายหาเลี้ยงครอบครัว เช่นนิทานเรื่อง **ยอดน้ำวิเศษ** พระยาต้องการหาลูกเขยที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดสามารถดูแลบ้านเมืองได้จึงประกาศว่าจะยกพระธิดาให้กับผู้ที่สามารถนำยอดน้ำวิเศษมามอบให้ตนได้ มีผู้มาทดสอบและนำน้ำต่าง ๆ มาด้วยมากมาย แต่ก็ยังไม่ใช่สิ่งที่พระยาต้องการ จนกระทั่งชายยากจนคนหนึ่งนำน้ำผึ้งมามอบให้ พระยาเห็นว่าชายหนุ่มเป็นคนฉลาดรู้ว่ายอดน้ำวิเศษที่แท้จริงคืออะไรจึงยกพระธิดาให้แต่งงานด้วยและยกเมืองให้ปกครองในเวลาต่อมา

นิทานเรื่อง *เลือกลูกเขย* พ่อแม่และลูกสาวเลือกลูกเขยโดยให้ทำแอกมาให้ดูเพื่อจะทดสอบว่าใครเป็นคนขยันขันแข็งรู้จักทำมาหากินมากกว่ากัน ชายทั้งสองคนไม่เคยทำแอกมาก่อน ชายคนแรกเกรงว่าถ้าตนทำแอกออกมาไม่ดีจะถูกคนหัวเราะเยาะนิทานจึงหนีเข้าไปทำในป่า ส่วนชายคนที่สองเห็นว่าตนทำแอกไม่เป็นจึงไปนั่งทำอยู่ที่ทางสามแยกเพื่อคนที่เดินผ่านไปมาจะได้ให้คำแนะนำได้ ในที่สุดชายคนที่สองก็ได้แต่งงานกับหญิงสาว

พ่อแม่ยังนิยมให้ลูกสาวแต่งงานกับชายที่กล้าหาญและมีความสามารถด้วย เช่นนิทานเรื่อง *ท้าวกำพร้าน้อย* และนิทานเรื่อง *ไม้เท้าวิเศษ* สำหรับนิทานเรื่อง *ท้าวกำพร้าน้อย* ตัวละครเอกเป็นลูกชายของครอบครัวยากจนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่มียักษ์อาละวาดกินคนเป็นอาหารจนเหลือคนน้อยลงทุกที เขาถูกสั่งให้ไปเป็นเหยื่อให้ยักษ์กินจึงนำมิดไปด้วย 1 เล่มเพื่อต่อสู้กับยักษ์ เมื่อไปถึงก็หลอกยักษ์อยากตายอย่างสงบก่อนตายขอทำพิธีเรียกวิญญาณในป่ากูดอกมาก่อนให้ช่วยอำปากกว้าง ๆ ยุกหลงเชื่อเขาจึงอวยโอกาสเอามิดค้าปากกูดแล้วให้ยักษ์ปากกูดทำให้อายุยืนยาวมากติดนอนอยู่ 7 วัน 7 คืนจึงตาย พระยาเห็นว่าเขาเป็นคนเก่งและมีสติปัญญาจึงให้แต่งงานกับเจ้าหญิงและให้ปกครองเมือง

และนิทานเรื่อง *ไม้เท้าวิเศษ* ตัวละครเอกพบเมืองร้างแห่งหนึ่งที่คนในเมืองถูกยักษ์โหดและนางยักษ์กินกินจนเหลือแต่ครอบครัวของพระยาเท่านั้น เขาเห็นอึ้งมากจึงหลบและฝันว่าอาจารย์มอบไม้เท้าวิเศษที่อธิษฐานขออะไรก็ได้ เมื่อตื่นขึ้นมากก็พบไม้เท้าวางอยู่ข้างตัวจึงเสกบ้านเมืองขึ้นมาชาวเมืองยกให้เขาเป็นพระยา เขาอาสาช่วยปราบยักษ์ให้พระยาเมืองร้างและแต่งงานกับธิดาของพระยาปกครองเมืองอย่างมีความสุข

นอกจากนี้ฐานะและชาติตระกูลก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการเลือกคู่ครองด้วย ถ้าหากฐานะและชาติตระกูลต่างกันเกินไปก็มักจะทำให้เกิดปัญหาเรื่องความรักไม่สมหวังโดยเฉพาะเมื่อผู้ที่มีฐานะต่ำกว่าคือฝ่ายชาย ทั้งนี้จะเป็นเพราะเมื่อแต่งงานกันไปแล้วฝ่ายชายจะต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่ดูแลและหาเลี้ยงครอบครัว ในขณะที่หน้าที่ของฝ่ายหญิงโดยมากเกี่ยวกับการดูแลกิจการภายในบ้าน หากฝ่ายหญิงแต่งงานกับชายที่มีฐานะ ชาติตระกูลดีก็จะมีชีวิตที่สุขสบาย นิทานพื้นเมืองลาวหลายเรื่องมีโครงเรื่องที่พระเอกเป็นคนยากจนด้อยต่ำแต่ไปหลงรักหญิงสาวผู้สูงศักดิ์ไม่ว่าจะเป็นธิดาของพระยาหรือลูกสาวของเศรษฐีซึ่งพระเอกก็จะถูกกีดกันชัดขวางจากบิดาของฝ่ายหญิงโดยแกลังกำหนดสินสอดทองหมั้นเป็นจำนวนมากมายมหาศาล เช่นนิทานเรื่อง *ท้าวกำกวดำ* ถ้ากาดำเป็นเด็กกำพร้ายากจนอาศัยอยู่กับย่าจำสวนของนางสุน

ธิดาพระยา กำกาดำแอบรักนางสนให้ย่าจำสวนไปสู่ขอนางให้ พระยากำหนดสินสอดไว้สูงมาก เป็นช้างม้าเงินทองอย่างละพัน และให้กำกาดำสร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้านไปถึงวัง

นิทานเรื่อง *กำพร้าวเดินด่อน* ตัวละครเอกเป็นกำพร้าวอาศัยอยู่กับแม่เฒ่าซึ่งเป็นย่าจำสวนของพระยา พระยามีลูกสาวชื่อนางสุชาดาเป็นคนสวยมาก ชายกำพร้าวหลงรักนางสุชาดาจึงให้แม่เฒ่าไปสู่ขอนางให้ พระยาขอสินสอดเป็นวัวควายช้างม้าห้าทาสอย่างละร้อย เงินทองเพชรนิลจินดา และให้สร้างสะพานทองจากกระท่อมของชายกำพร้าวมาถึงวัง

นิทานเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* ท้าวเต่าคำมีร่างเป็นเต่าอาศัยอยู่กับแม่เฒ่าฐานะยากจน เต่าไปช่วยแม่เฒ่าถางไร่ปลูกแตงกวาและแตงโม เมื่อแตงออกลูกเต่าให้แม่เฒ่าเอาผลแตงอย่างละลูกไปเป็นสินสอดขอลูกสาวพระยาให้กับตน พระยาเห็นแม่เฒ่าเป็นคนจนก็ไล่กลับไปแต่เมื่อผ่าผลแตงออกมาเจอเงินทองเต็มผลจึงยอมขอลูกสาวให้หนึ่งคนจากบรรดาลูกสาวทั้งหมด 7 คนแต่เรียกสินสอดเป็นสะพานเงินสะพานทองจากบ้านท้าวเต่าคำมาถึงวังและช้างม้าทาสชายหญิงอย่างละร้อย

บางครั้งก็จัดให้มีการทดสอบความสามารถของพระเอกในเรื่องที่ทำได้ยาก เช่นนิทานเรื่อง *ลูกสาวเศรษฐี* เศรษฐีประกาศขยกลูกสาวให้กับชายที่สามารถถอดเสื้อผ้าลงไปในคลองสกปรกหลังบ้านในฤดูหนาวตลอดทั้งคืนได้

อย่างไรก็ตามในที่สุดพระเอกก็จะฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ จนสำเร็จได้ครองรักกับหญิงสาวที่หมายปอง นอกจากนี้ในนิทานบางเรื่องตัวละครเอกยังได้ครองบัลลังก์อีกด้วยโดยเฉพาะพระเอกผู้มีชาติตระกูลและฐานะต่ำต้อยมักจะได้แต่งงานกับพระธิดาและได้ปกครองเมืองแทนพระยาองค์เดิม เช่นนิทานเรื่อง *กำพร้าวเดินด่อน* นิทานเรื่อง *ชายหูเหียน* นิทานเรื่อง *ท้าวกำพร้าว* นิทานเรื่อง *ท้าวเต่าคำ* และนิทานเรื่อง *ยอดน้ำวิเศษ* เป็นต้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าแม้ผู้หญิงจะไม่มีบทบาทมากนักในกิจการของบ้านเมืองแต่ก็เป็นเครื่องมือที่สำคัญทางการเมืองเพราะเมื่อฝ่ายชายที่มีฐานะต่ำแต่งงานกับหญิงสาวที่มีฐานะสูงกว่าก็สามารถเลื่อนฐานะของตนเองให้สูงขึ้นได้

ข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่งก็คือในการครองเรือนมักจะเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว นิทานที่สามมีภรรยาหลายคนมีเพียงสองเรื่องเท่านั้น ได้แก่ นิทานเรื่อง *จำปาสี่ต้น* และนิทานเรื่อง *พื้นนางสิบสอง*

นิทานเรื่อง **จำปาสีตัน** พระยาเมืองกะบิณฑะพัฒน์มีเมียอยู่แล้วชื่อนางอัคคี วันหนึ่งพระยาไปประพาสป่าแต่หลงทางไปพบเมืองร้างเมืองหนึ่ง พระยาพบกลองใบหนึ่งภายในมีหญิงสาวชื่อนางคำฟองซ่อนตัวอยู่เพื่อหลบรังที่มาจากลวดกินชาวเมืองอยู่ในกลอง พระยานำนางกลับมาที่วังเปลี่ยนชื่อนางเป็นคำกลองเพราะพบนางในกลองและอภิเษกนางเป็นมเหสีรอง

ส่วนนิทานเรื่อง **พื้นนางสิบสอง** หลังจากที่นางสิบสองหนีจากนางยักษ์ก็มาพบกับเสนาซึ่งพาพวกนางเข้าไปพบกับพระยาปาลุทะเสน พระยาปาลุทะเสนรับพวกนางทั้งหมดเป็นมเหสี และภายหลังยังสมรสกับนางยักษ์ซึ่งแปลงตัวมาอีกด้วย

น่าสังเกตว่าตัวละครทั้งสองเรื่องมีลักษณะร่วมกันประการหนึ่งคือเป็นพระยาซึ่งเป็นผู้มีสถานภาพทางสังคมที่สูง มีฐานะดี ส่วนตัวละครเอกในนิทานเรื่องอื่น ๆ มักเป็นสามัญชนมีสถานะทางสังคมไม่สูง ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่าในสังคมลาวหากผู้ใดมีฐานะทางการเงินดีก็อาจจะมีภรรยาได้หลายคนเพราะมีความสามารถที่จะเลี้ยงดูภรรยา

ในนิทานพื้นเมืองลาวไม่ปรากฏว่ามีการหย่าร้างกัน การแต่งงานใหม่จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายจากกันไป เช่นนิทานเรื่อง **นางกำพริ้ว** แม่ของนางกำพริ้วเสียชีวิตพ่อของนางจึงแต่งงานกับแม่หม้ายคนหนึ่งที่มีสามีตายเช่นกัน แต่ต่อมาพ่อของนางก็ตายทำให้นางต้องอาศัยอยู่กับแม่เลี้ยงและพี่น้องที่เป็นลูกติดของแม่เลี้ยงและถูกทารุณอยู่เสมอ

นิทานเรื่อง **นางเบ็ดไก่อ** กล่าวถึงครอบครัวหนึ่งประกอบด้วยสามี ภรรยา และลูก ต่อมาภรรยาเสียชีวิตสามีจึงแต่งงานใหม่ แรก ๆ ภรรยาใหม่ก็รักนางเบ็ดไก่อซึ่งเป็นลูกเลี้ยงดีแต่เมื่อนางมีลูกของตัวเองก็เริ่มลำเอียงรักลูกของนางมากกว่า

นิทานเรื่อง **ท้าวผักหมและนางแจ้นแก้ว** พ่อของนางแจ้นแก้วเป็นหม้ายไปแต่งงานกับแม่หม้ายลูกติดคนหนึ่ง ต่อมาเขาก็ตายทำให้นางแจ้นแก้วต้องอยู่กับแม่เลี้ยงและลูกติดของนาง แม่เลี้ยงไม่รักนางแจ้นแก้วเลยมักจะทารุณนางเสมอปล่อยให้นางทำงานในสวนโดยไม่ยอมให้นางกินอาหาร

และนิทานเรื่อง **กำพริ้วพระยาเจือก** เศรษฐีคนหนึ่งชื่อพ่อคำมีลูกติดจากภรรยาสองคน ลูกที่ติดจากภรรยาคนแรกชื่อนางโนส่วนลูกที่ติดจากภรรยาคนที่สองชื่อนางนวน เขาลำเอียงรักนางโนมากกว่านางนวน ถึงแม้เขาจะมีฐานะร่ำรวยแต่ก็ใช้งานนางนวนอย่างหนัก เขาให้นางนวนเลี้ยง

วัวจำนวน 500 ตัวจนมีค้ำทุกวันจึงจะให้กลับบ้าน ครั้งหนึ่งเสือมากินวัวเขาลงโทษนางนวนอย่างรุนแรงมากโดยการโกนหัวและตัดขุนางนวนออกข้างหนึ่ง

จากนิทานเหล่านี้จะเห็นว่าเมื่อมีการแต่งงานใหม่มักจะทำให้เกิดปัญหาตามมาได้แก่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบิดามารดากับลูกโดยเฉพาะลูกเลี้ยง โดยมากผู้ที่เป็นฝ่ายก่อปัญหามักจะเป็นผู้ที่มีสถานภาพในสังคมสูงกว่าเช่น นุพการี หรือที่ผู้มีความอาวุโสกว่า ผู้ถูกรังแกมักจะเป็นลูกคนเล็ก น้องคนเล็กที่เป็นกำพร้าหรือแม่ที่แท้จริงเสียชีวิตไปแล้วไม่มีใครคอยปกป้องดูแล ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าที่มักมีโครงเรื่องเช่นนี้ปรากฏในนิทานอาจจะเป็นเพราะในครอบครัวลูกคนเล็กหรือน้องคนเล็กรู้สึกว่าคุณอื่นในครอบครัวเกิดมาก่อน มีอำนาจและมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ มากกว่าตนต้องให้ความเคารพและเกรงใจ โดยเฉพาะสังคมลาวเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับความอาวุโส ผู้ที่อ่อนวัยกว่าจะต้องให้ความเคารพนับถือเชื่อฟังผู้ที่อาวุโสกว่าตนจึงอาจเกิดความอึดอัดคับข้องใจจนระบายออกมาในนิทานว่าตนเป็นฝ่ายถูกรังแกแต่ในตอนท้ายก็จะสามารถเอาชนะคนเหล่านั้นได้และมีชีวิตที่ดีกว่า ส่วนกรณีของความขัดแย้งระหว่างแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงนั้นน่าจะเป็นเพราะเมื่อแม่เลี้ยงซึ่งเป็นภรรยาใหม่เข้ามาอยู่ในบ้านก็ต้องการจะเป็นใหญ่แต่เมื่อยังมีลูกของภรรยาคนเก่าอยู่ในบ้านทำให้รู้สึกว่าเงาของภรรยาคนเก่ายังคงอยู่ ตนยังไม่สามารถเข้ามาแทนที่ได้อย่างแท้จริง ยิ่งในกรณีที่แม่เลี้ยงหรือพ่อเลี้ยงมีลูกของตนอยู่ก่อนแล้วก็ย่อมจะเห็นว่าลูกของตนดีกว่าลูกของคนอื่น ความขัดแย้งทำนองนี้ไม่ได้พบเฉพาะในนิทานพื้นเมืองลาวเท่านั้นแต่ยังพบในนิทานจากดินแดนอื่นทั่วไปอีกด้วย เช่นนิทานที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลกเรื่อง *ซินเดอเรลลา* เป็นต้น Carl G. Jung กล่าวไว้ในทฤษฎีเรื่อง *Archetype* ของเขาว่า มนุษย์มี "ประสบการณ์ร่วมเชื้อชาติ" ซึ่งทุกคนได้รับมาจากบรรพบุรุษดั้งเดิมเหมือนกัน เช่น การกลัวความมืด ความเชื่อในเทพเจ้า ความรักแม่ และความมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน¹ ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาความขัดแย้งระหว่างบิดามารดากับลูกเลี้ยงถือเป็นความรู้สึกร่วมของเผ่าพันธุ์มนุษย์เช่นเดียวกัน

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือชาวลาให้ความสำคัญต่อเรื่องความมั่นคงในความรักและความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองสูงมาก ผู้ที่ไม่ซื่อสัตย์มักมีจุดจบที่ไม่ดี เช่นนิทานเรื่อง *ยุงกินเลือด* สามีภรรยาคู่หนึ่งรักกันมาก ต่อมาภรรยาป่วยตายแต่สามีช่วยหาผู้ชุบชีวิตให้นางฟื้นขึ้นจนได้ ในการคืนชีพนางชายหนุ่มต้องเสียสละเลือดในกายตนครึ่งหนึ่งให้นางทุก 15 วันมิฉะนั้นนางก็จะตายอีกเมื่อภรรยาฟื้นแล้วพวกเขาก็เดินทางต่อไปจนถึงเมืองหนึ่งสามีเข้าไปหางานทำในเมือง เขาให้

¹ โรเบิร์ต อี. ซิลเวอร์แมน, *จิตวิทยาทั่วไป*, แปลโดย สุปราณี สนธิรัตน์ และคนอื่น ๆ, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2539), หน้า 271.

ภรรยาขออยู่ริมน้ำนอกเมืองและห้ามไม่ให้นางคุยกับชายแปลกหน้า นางก็ตกลง พ่อค้าคนหนึ่ง แล่นลำภาผ่านมาเห็นนางเป็นคนสวยก็สนใจจึงเกี่ยวพาราสี ครั้งแรกนางก็ไม่สนใจแต่เมื่อพ่อค้า เอาเพชรและเสื้อผ้าสวย ๆ มาล่อนางก็ยอมทิ้งสามีไปกับพ่อค้า ชายหนุ่มกลับมาไม่เห็นภรรยาก็ ตามหาไปจนถึงเรือลำพาพ่อค้า พ่อค้าบอกว่านางตกน้ำตายแล้วเราจึงดำน้ำลงไปหา ภรรยา กับ ผู้ช่วยกันเอาสามง่ามแทงชายหนุ่มตาย เมื่อใกล้จะถึงกำหนดวันที่สิบห้า นางก็เริ่มจิตเหวี่ยงเหมือน คนใกล้ตายทำให้พ่อค้าเริ่มเบื่อหน่าย นางขอเลือกจากพ่อค้าแต่พ่อค้าไม่ยอมให้และปล่อยให้ นาง ตาย ด้วยแรงอธิษฐานของสามีเท่านั้นจึงถูกสาปให้ไปเกิดเป็นยุงต้องกินเลือดมนุษย์เป็นอาหาร ไม่เช่นนั้นจะถึงแก่ความตาย

ลักษณะครอบครัวที่พบในนิทานพื้นเมืองมักเป็นครอบครัวขนาดเล็ก มีคนเพียงสองรุ่น เท่านั้นที่อยู่ด้วยกัน คือพ่อแม่และลูก เช่นนิทานเรื่อง สองอ้ายน้อง นิทานเรื่อง เหตุใดริมน้ำปาก ช้างจึงห้อย นิทานเรื่อง สองอ้ายน้องตามหาแม่ เมื่อชายหญิงแต่งงานกันแล้วนิยมอยู่กับพ่อแม่ ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่นอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายชายในนิทานเรื่อง แม่ย่าซึ่งถูกสะใภ้ หรืออยู่กับพ่อ แม่ฝ่ายหญิง เช่นนิทานเรื่อง พ่อเฒ่าลาสองเขย และนิทานเรื่อง เขยหล้าปัญญาแหลม ลูกเขย แต่งงานเข้าไปอยู่ที่บ้านของครอบครัวฝ่ายหญิงเพื่อเข้าไปเป็นแรงงานให้ แต่หากมีการแต่งลูกเขย อีกคนเข้าบ้าน ลูกเขยคนใดคนหนึ่งซึ่งโดยมากมักจะเป็นลูกเขยคนแรกจะแยกเรือออกมาทำมาหากินเอง

ในนิทานเรื่อง พ่อเฒ่าลาสองเขย เล่าว่า พ่อเฒ่าคนหนึ่งมีลูกเขยสองคน วันหนึ่งเขา ทดสอบสติปัญญาลูกเขยทั้งสองโดยการถามปัญหา ผู้ที่ชนะการตอบปัญหาจะได้กลับบ้านหลัง เดียวกับพ่อเฒ่าตลอดไปส่วนคนที่แพ้พ่อเฒ่าจะมอบที่ดินให้ไปปลูกเรือนอยู่ต่างหาก การร่วมบ้าน เดียวกับพ่อแม่หมายถึงการต้องดูแลพ่อแม่ยามแก่ชราและเมื่อพ่อแม่สิ้นชีวิตตนนอกจากมรดกอื่น ๆ ก็ จะได้เรือนหลังที่อยู่เป็นมรดกด้วย

ส่วนนิทานเรื่อง เขยหล้าปัญญาแหลม พ่อเฒ่ามีลูกเขยสองคน ต้องการจะให้ครอบครัว ของลูกเขยออกเรือนแต่มีเงินไม่มากพอที่จะให้ลูกเขยทั้งสองออกเรือนได้พร้อมกัน จึงจัดการ ทดสอบปัญญาโดยจะสร้างบ้านให้กับลูกเขยผู้ฉลาดกว่าก่อน เพราะการแยกออกไปอยู่ลำพังเมื่อ มีปัญหาอะไรก็จะมีผู้ใหญ่ให้คำปรึกษาแนะนำเหมือนขณะที่อยู่บ้านเดียวกัน ต้องใช้สติปัญญา และความสามรถในการดูแล ปรคับปกครองครอบครัว

ถึงแม้จะแยกเรือนออกมาอยู่ต่างหากแต่ความผูกพันระหว่างเครือญาติยังคงมีสูง ใน นิทานเรื่อง สองเอี้ยนอนกับผีแม่แมด หญิงคนหนึ่งเพิ่งจะคลอดลูก ตามประเพณีสาวเมื่อเด็กเกิด ได้สามวันจะต้องมีการทำพิธีสู่ขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเด็ก นางให้ลูกที่โตกว่าไปตามที่ สาวของนางมาร่วมกินเลี้ยงในพิธีด้วย แสดงให้เห็นสภาพสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกัน

ในครอบครัวผู้ชายมีสถานภาพสูงกว่าผู้หญิง มีบทบาทในการเป็นผู้นำและเป็นผู้หาเลี้ยง ครอบครัว สำหรับหน้าที่ในการทำงาน ทั้งชายและหญิงจะช่วยกันทำไร่นาซึ่งเป็นอาชีพหลัก เช่นในนิทานเรื่อง คอยท่าแต่ว่าสนา และนิทานเรื่อง ปูทอง เป็นต้น ส่วนหน้าที่อื่นมีการแบ่งแยก ค่อนข้างชัดเจน ฝ่ายชายมักเป็นฝ่ายทำงานที่ใช้แรงงานมากหรืองานกลางแจ้ง เช่นหน้าที่ในการ ปลูกสร้างโรงเรือน ในนิทานเรื่อง เรยหล้าปัญญาแหลม หน้าที่ประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในการ ประกอบอาชีพ เช่นในนิทานเรื่อง ดาวไถและยายย่าในดวงจันทร์ เล่าว่าแต่เดิมมนุษย์ยังไม่รู้จัก ทำนาได้แต่เข้าป่าหาผลไม้เมื่อกินมาเป็นอาหาร ต่อมาเมื่อมนุษย์รู้จักทำนาแล้วการไถนาก็ยัง เป็นไปอย่างยากลำบาก ชายคนหนึ่งจึงผลิตเครื่องมือสำหรับช่วยทำนาขึ้นและตั้งชื่อเครื่องมือชนิด นี้ว่า "ไถ" ตามชื่อของเขา และนิทานเรื่อง เลือกถูกเรย ชายคนหนึ่งต้องการหาสามีที่มีสติปัญญา และรู้จักทำมาหากินให้กับลูกสาวจึงให้ชายที่มาสู่ขอลูกสาวทำแอกให้ดู ผู้ที่ทำแอกได้ดีจะได้แต่งงานกับลูกสาว

ส่วนฝ่ายหญิงจะทำงานที่ใช้แรงงานค่อนข้างน้อยแต่จุกจิกและปราณีตกว่างานของฝ่าย ชาย โดยมากเป็นงานในบ้าน ได้แก่การดูแลความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเรือนและทำอาหาร เช่นนิทานเรื่อง กำฟ้าผีน้อย นางเอกของเรื่องเป็นนางเทวดาอาศัยอยู่ในงาช้าง เมื่อพระเอกไม่อยู่ บ้านนางจะออกมาทำความสะอาดบ้านและจัดเตรียมอาหารให้เสมอ และนิทานเรื่อง นางแปด นางแล(นางนกกหงส์ฟ้า) นางเอกอาศัยอยู่ในเปลือกไข่ที่ทำวกินหนูกับได้เมื่อกินหนูไม่อยู่นางจะ ออกจากเปลือกไข่เพื่อจัดเตรียมอาหารให้เขา

หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร อันที่จริงแล้วทั้งพ่อและแม่ล้วนแต่มีหน้าที่ในการอบรม เลี้ยงดูบุตร แต่ส่วนใหญ่ผู้เป็นพ่อมักจะเป็นฝ่ายออกไปทำงานนอกบ้านในขณะที่ผู้เป็นแม่อยู่บ้าน ทำให้มีโอกาสได้ใกล้ชิดและมีโอกาสที่จะอบรมดูแลลูกค่อนข้างมาก เช่นนิทานเรื่อง บักสังกับเสียง ก้อง ตั้งเป็นเด็กคือพูดจาไม่น่าฟังแต่แม่ของเขาก็สั่งสอนอบรมจนกระทั่งถึงกลายเป็นเด็กดีว่านอน stonง่ายในเวลาต่อมา นอกจากนี้ผู้หญิงก็ยังต้องทำหน้าที่อื่น ๆ เช่น ทอผ้า ในนิทานเรื่อง สาวดำ สาวดอน เลี้ยงสัตว์ ในนิทานเรื่อง นางกำฟ้า และตำข้าว ในนิทานเรื่อง ดาวไถและยายย่าใน ดวงจันทร์ และนิทานเรื่องคนปากบอน เป็นต้น

4.3 เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

ลักษณะเศรษฐกิจที่ปรากฏในนิทานเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพ คือ มีจุดมุ่งหมายในการผลิตเพื่ออุปโภคบริโภคภายในครอบครัวแบบพออยู่พอกินมากกว่าการค้าขายแลกเปลี่ยนตราหรือสะสมเพื่อความร่ำรวย แม้ความเจริญทางเทคโนโลยีจะยังไม่สูงแต่ก็พึ่งพาโลกภายนอกไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะสามารถผลิตปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น บัณฑิต อ้นได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่มได้เอง เช่นนิทานเรื่อง *เมียว่าว่อม* เมื่อตัวละครในเรื่องถูกเมียว่าว่อมไล่ตามเอาชีวิตก็ตะโกนบอกให้พ่อกับแม่ที่อยู่บนสวรรค์หย่อนเชือกลงมาจับพวกตน พ่อกับแม่บนสวรรค์ต้องกางไร่ ปลุกต้นฝ้าย นำฝ้ายที่ได้ไปปั่นเป็นเส้น และพันเป็นเชือกจากนั้นจึงค่อยหย่อนเชือกลงมาจับลูก ๆ ขึ้นไป นิทานเรื่อง *สองเอี้ยม้องกับมีแม่มัด* ก็เช่นกัน ตัวละครในเรื่องถูกมีแม่มัดไล่ตามจึงตะโกนให้แม่ที่อยู่บนฟ้าหยิบถุงป่านมารับขึ้นไป แม่ลงมือกางไร่ ปลุกปอแก้วและนำมาทำเป็นถุงจนเสร็จจึงได้รับนางขึ้นไป นิทานเรื่อง *เขยหล้าปัญญาแหลม* พ่อตาและเขยใหญ่ช่วยกันสร้างเรือนเองโดยไม่ต้องเสียเงินทองไปจ้างผู้อื่น อาหารการกินก็ไม่ได้ใช้เงินซื้อแต่จะมาจากการปลูกกินเอง เก็บจากป่าหรือจับสัตว์ป่ามากิน ถ้าหากได้อาหารมามากจนเหลือกินก็จะทำการถนอมอาหารด้วยวิธีง่าย ๆ เช่นนำปลาไปหมักกับเกลือให้กลายเป็นปลาแดก เป็นต้น เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ก็ล้วนผลิตเองทั้งสิ้นโดยถือว่าเป็นวิชาชีพที่ต้องทำได้ตั้งแต่ก่อนที่จะแต่งงานมีเหย้าเรือน เช่นการทำแอกขึ้นมาใช้ในนิทานเรื่อง *ลือกูกเขย* เป็นต้น

อาชีพหลักได้แก่อาชีพทางการเกษตรหรือการเพาะปลูก นิทานเรื่อง *ดาวไกลและยายย่าในดวงจันทร์* กล่าวว่าแต่เดิมชาวลาวยังไม่รู้จักการทำไร่ทำนาแต่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการหาผลไม้ ผักกามัน และสัตว์เป็นอาหาร ต่อมาจึงเริ่มรู้จักที่จะทำนาปลูกข้าว การปลูกข้าวในยุคแรก ๆ นั้นลำบากมากภายหลังจึงมีผู้ประดิษฐ์ไถเป็นเครื่องช่วยทุ่นแรง เมื่อได้ข้าวมากก็ต้องกะเทาะเปลือกเมล็ดข้าวที่ละเมล็ดต่อมาจึงมีผู้ประดิษฐ์ครกขึ้นมาช่วยตำข้าว นอกจากนี้นิทานเรื่องนี้ยังมีนิทานอีกหลายเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าอาชีพหลักของชาวลาวคือการทำนาปลูกข้าว ได้แก่นิทานเรื่อง *ข้าวเม็ดใหญ่* นิทานเรื่อง *ภูสามเส้า* นิทานเรื่อง *สิบพ่อค้า ยี่สิบพ่อค้าที่มาไหว้พ่อนา* นิทานเรื่อง *ยาพอสีคนดีขนาด* นิทานเรื่อง *กำพร้าวและอีเหิน* นิทานเรื่อง *ทุ่งมูน* นิทานเรื่อง *กำพร้าวมากเขือ* นิทานเรื่อง *ยักษ์แม่หม้ายต้มเหล้า* นิทานเรื่อง *ภูบ่อ* นิทานเรื่อง *นครบังบด* นิทานเรื่อง *คอยท่าแต่ว่าสนา* นิทานเรื่อง *สาวดำสาวค่อน* และนิทานเรื่อง *อยากให้เราอธิบาย ตัวข้าวสวยรอด* เป็นต้น เทคนิคในการผลิตเป็นแบบเรียบง่าย ดังเดิม พึ่งพาแรงงานคนและสัตว์เป็นส่วนใหญ่ เช่นนิทานเรื่อง *หมากแก้วสองฝัก* เล่าถึงพี่น้องคูหนึ่ง คนที่เป็นคนใจแคบส่วนคนน้องเป็นคนเอื้อเฟื้อเมื่อแม่ วันหนึ่งพี่ชายทำนาเสร็จแล้วน้องชายขอขี่มควายไปไถนาแต่พี่ชายไม่ให้ น้องชายจึงใช้ขามข้าวล่อให้หมา

ช่วยไดนาจนาสรีจ นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าสมัยก่อนชาวลาวมีอาชีพทำนาและแรงงานสัตว์ที่นิยมใช้ก็คือควาย

และนิทานเรื่อง *หนูเพื่อนและเงินทอง* ตัวละครในเรื่องเป็นชาวนา ชาวนาคนที่สองมีฐานะร่ำรวยกว่าชาวนาคนแรก ชาวนาคนแรกจะทำนาแต่ไม่มีไถจึงไปขอความช่วยเหลือจากชาวนาคนที่สอง ชาวนาคนที่สองไม่ยอมช่วยแล้วยังเอาไถอันเก่าของเราไปขายเงินซื้อให้กับเพื่อนในราคาที่สูงกว่าไถใหม่เสียอีก นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าไถเป็นเครื่องมือที่สำคัญทีเดียวในการทำนา

นอกจากการทำนาปลูกข้าวแล้วยังมีการทำไร่ เช่นนิทานเรื่อง *ชีคร้านเกิดเป็นดี* นิทานเรื่อง *ลูกพะตูลานพะตอง* เป็นต้น และยังมีกรปลูกผักและผลไม้ต่าง ๆ ด้วยได้แก่ *แดงกวา* และ *แดงโม* ในนิทานเรื่อง *หัวเต่าดำ* มะเขือ ในนิทานเรื่อง *กำแพงหามากเขือ* แแดงโม และ *พื้กทอง* ในนิทานเรื่อง *นางเปิดไก่อ* พื้กเขียว และ *พื้กทอง* ในนิทานเรื่อง *พ่อหม้ายและลูกชายเจ็ดคน* และ *อ้อย* ในนิทานเรื่อง *สามัคคีฆ่าผียกวาย* เป็นต้น

ศัตรูสำคัญในการเพาะปลูกได้แก่สัตว์ป่าที่ชอบเข้ามาทำลายพืชผลทางการเกษตร นิทานเรื่อง *ปูทอง* เล่าว่าปูทองช่วยควักข้าวรีนมาให้สองตายายแต่สองตายายเข้าใจผิดคิดว่าปูจะเข้ามาขโมยข้าวจึงตีปูจนกระดองแตกตาย ตั้งแต่นั้นปูจึงมักกัดต้นข้าวในนา นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าปูเป็นศัตรูชนิดหนึ่งในการทำนา นิทานเรื่อง *ทำเหมือนเขาแต่ไม่ทำอย่างเขา* กล่าวถึงสิ่งที่ชอบเข้ามาลักขโมยและทำลายพืชผล และนิทานเรื่อง *พระยานกเข่า* ก็กล่าวถึงนกที่อาละวาดกินพืชผลจนบ้านเมืองขาดแคลนอาหารอดอยากกันไปทั่ว

นอกจากนี้ข้อจำกัดของการผลิตคือต้องพึ่งพาธรรมชาติ หากสภาพดินฟ้าอากาศไม่อำนวยเกิดฝนแล้ง น้ำท่วม ผลผลิตจะตกต่ำ เกิดภาวะขาดแคลนอาหารจนบางครั้งต้องขุดเผือกขุดมันกินเพื่อยังชีพ เช่นนิทานเรื่อง *ปูทอง* และยังมีนิทานพื้นเมืองลาวอีกหลายเรื่องที่จะสะท้อนให้เห็นสภาพการดำรงชีวิตที่ค่อนข้างแร้นแค้น โดยมากเป็นเพราะความแห้งแล้ง กันดาร เช่นนิทานเรื่อง *สองอ้ายน้อง* เล่าถึงครอบครัวหนึ่งที่มีชีวิตอยู่อย่างแร้นแค้นเพราะบ้านเมืองแล้งมาสองปีแล้ววันหนึ่งขณะที่พ่อแม่ไปหาอาหารสองพี่น้องไปจับปลากับเพื่อนได้ปลา 2 ตัวและปู 1 ตัว น้องหัวข้าวมากที่จึงจับปูให้น้องกิน เมื่อพ่อแม่กลับมารู้เรื่องเข้าก็โกรธไล่ลูกทั้งสองคนออกจากบ้าน นิทานเรื่อง *ลูกหมอเหือก* เป็นเรื่องของครอบครัวหนึ่งที่มีลูกมากจนข้าวไม่พอเลี้ยงต้องกินเห็ดเหือกและมันจนชาวบ้านเรียกว่าลูกหมอเหือก วันหนึ่งพ่อกับแม่ตัดกล้วยเครือหนึ่งมาแขวนไว้ที่บ้านแต่ลม

แรงพัดกด้วยหล่น ลูก ๆ คิดว่าพอกับแมกินกล้วยหมดก็โมโหถึงกับจะฆ่าพอกับแม่ทิ้ง เพื่อนบ้านเข้ามาช่วยพอกแม่จึงรอดชีวิตและเอาลูก ๆ ไปปล่อยในป่า

แม้ว่าสภาพดินฟ้าอากาศจะไม่คงที่ มักแปรปรวนเสมอแต่ชาวลาวในยุคอดีตก็ไม่ได้ทอดย ดงเช่นนิทานเรื่อง นางไก่อแก้ว เมือง ๆ หนึ่งไม่มีฝนตกเลยทำให้แห้งแล้งกันดารมากผู้คนอดอยากไม่มีน้ำจะกิน ครอบครัวหนึ่งได้ข่าวว่าวังน้ำแห่งหนึ่งมีน้ำจึงเดินทางไปที่วังน้ำแห่งนั้น พวกเขาใช้เวลาเดินทางนานมากแต่เมื่อไปถึงวังน้ำปรากฏว่าไม่มีน้ำ พวกเขาไม่หืออดยชวนชาวบ้านคนอื่น ๆ ขุดตักลงไปเรื่อย ๆ ในที่สุดก็พบตาน้ำที่มีน้ำไหลตลอดเวลา และนิทานเรื่องหมิงฟ้าผ่า เกิดภัยธรรมชาติที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งทำให้เกิดอดหยากขาดแคลนไร้ฝนไม่ไ้ผล พอบ้านและลูกบ้านจึงประชุมหารือกันเพื่อขุดคอกเหมือง หรือทางลำหรับระบายน้ำเข้าไปเลี้ยงพืชผลในไร่

นอกจากการเพาะปลูกพืชแล้วยังมีการทำอาชีพทรงหรืออาชีพเสริมด้วยซึ่งมักจะทำในเวลาว่างจากหนานา หรือในยามเข้ายามเย็นเพื่อหาอาหารเลี้ยงตนและคนในครอบครัว ได้แก่การล่าสัตว์และการหาของป่า สำหรับการล่าสัตว์นั้นพบในนิทานหลายเรื่องด้วยกัน เช่นนิทานเรื่อง สายห้วยตาเหงา พระเอกเป็นคนขยันทำไร่และยังล่าสัตว์เก่ง นิทานเรื่อง กำฟ้าป่าตัว ตัวละครมีอาชีพทำไร่แต่ก็ล่าสัตว์เก่งมากโดยเฉพาะถึงที่มักจะเข้ามาขโมยพืชผล นอกจากนี้ยังพบในนิทานเรื่องอื่น เช่นนิทานเรื่องนายพรานกับจระเข้ นิทานเรื่อง นกกระจาบบใช้ปัญญา นิทานเรื่อง กำฟ้าฝีน้อย นิทานเรื่อง เสี่ยวหลักกับเสี่ยวแหลม นิทานเรื่อง หัวเจือง นิทานเรื่อง นางเปิดไก่อ และนิทานเรื่อง เหตุไ้ริมฝีปากข้างจึงห้อย เป็นต้น อาวุธที่ใช้ในการล่าสัตว์เป็นสิ่งที่ผลิตขึ้นใช้เอง อานุกาพไม่สูงนักจับสัตว์ได้น้อยตัว เช่น หน้าไม้ แร้วที่ทำจากปวงเชือก เป็นต้น แต่สมัยก่อนมีสัตว์ทุกมุมกว่าปัจจุบันและการล่าสัตว์ก็ไม่ได้ทำเพื่อเป็นธุรกิจค้าขายใหญ่โตแต่ทำเพื่อยังชีพแค่พออยู่พอกิน สัตว์ที่ล่ามีทั้งสัตว์ป่า เช่น แลน ในนิทานเรื่อง บันแลน เต่า และกวาง ในนิทานเรื่อง สามเสี่ยวสัตว์สามัคคี เก้ง ในนิทานเรื่อง พระยาเจ้าเมืองกับกำฟ้า เป็นต้น

และยังมีการจับสัตว์น้ำด้วย เช่นนิทานเรื่อง พ่อหม้ายและลูกชายเจ็ดคน นิทานเรื่อง อยากรมีหลายก็ไร้ อยากรได้หลายก็ตาย นิทานเรื่อง หัวปลาไหลตเมือก นิทานเรื่อง หุ่นมูน ในนิทานเรื่อง ฝีกองกอย ตัวละครเอกของเรื่องมีอาชีพทำนาและหาปลาเพื่อเป็นอาหาร นิทานเรื่องหัวเต่า คำ และนิทานเรื่อง หัวเต่าแดงคำ ตัวละครในเรื่องไปซื้อปลาไปทำอาหารทุกวัน นิทานเรื่อง เหตุไ้ปูจึงเดินเอาทางข้างไป เป็นเรื่องของฝูงสัตว์ที่มาประชุมกันเพื่อฟ้องร้องคดีที่มนุษย์ทำโดยมีพระยาแถนเป็นผู้พิพากษา ปลาฟ้องว่ามนุษย์ชอบจับพวกมันไปทำอาหาร หอยบอกวามมนุษย์

ชอบจับพวกมันไปกิน ปู่ก็เช่นกันบอกว่ามนุษย์ชอบกินก้ามขาและกระดูกของมันมาก นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าปลา หอย และปูเป็นสัตว์น้ำที่ชาวลาวยานิยมกิน

ในการเล่าสัตว์เราจะเห็นลักษณะที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือลักษณะของการร่วมแรงร่วมใจกันของชาวบ้าน บางครั้งตัวละครในเรื่องจะร่วมกันล่าสัตว์แล้วนำมาแบ่งกันกิน นิทานเรื่อง กำนักรับปลาสด ตัวละครเอกไปพร้อมกับชาวบ้านจับปลา เมื่อจับปลาได้ก็จะเอามาทำอาหารกินร่วมกัน นิทานเรื่อง *ซ็อนใหญ่ไม่เท่าจ้าวคม* ก็มีเนื้อหาด้ายกันคือชายเจ็ดคนไปช่วยกันจับปลามาทำอาหารกินร่วมกัน ส่วนนิทานเรื่อง *รหัสอย่าให้ถึงสอง* ชาวนาไปเกณฑ์คนในหมู่บ้านมาช่วยกันจับกระต่ายและปลาต่อ นิทานเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่อาศัยการร่วมแรงร่วมใจกัน ความสามัคคีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมีแต่ความสงบสุข

ส่วนการหาของป่าก็พบในนิทานหลายเรื่องด้วยกัน เช่นนิทานเรื่อง *ไผ่ขี้ตู่เหลื่อมวัด* สูงดำกับสูงแดงชวนกันไปตัดปอนในป่า นิทานเรื่อง *ท้าวช้างน้อย* ตัวละครเข้าไปหาพินในป่า นิทานเรื่อง *ลูกหมอบเหือก* ตัวละครในเรื่องไปหาเห็ดและมันในป่ามาเป็นอาหาร และนิทานเรื่อง *อีตาพันครก* ตัวละครในเรื่องเข้าไปตัดไม้ในป่ามาทำครก

การเลี้ยงสัตว์ก็เป็นอาชีพที่พบในนิทานพื้นเมืองลาวเช่นกัน มีทั้งการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหาร เช่นนิทานเรื่อง *กางทอย(เขียงเหมียง)* น้ำของกางทอยเลี้ยงหมู เมื่อกางทอยจะถูกเสือกกินจึงบอกให้เสือกไว้ชีวิตและพาเสือกไปกินหมูของน้ำแทน นิทานเรื่อง *กำพร้าไก่ต่อ* สามีภรรยาคนหนึ่งมีสัตว์เลี้ยงคือ ไก่ วัว และควาย เมื่อพระยามาเยี่ยมภรรยาก็พาไก่ให้เข้าบ้านกิน และนิทานเรื่อง *เก๋าคดเก๋ายื่นจึงจะได้ท่อนคำ* สามีภรรยาคนหนึ่งเป็นคนยากจนมีสมบัติเพียงแม่ไก่และลูกไก่ 7 ตัว วันหนึ่งมีพระท่าทางสกปรกผ่านมาพวกเขานิมนต์พระให้เข้ามานอนที่บ้านและยังพาไก่ทำภัตตาหารให้พระ จะเห็นว่านิทานเรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นความศรัทธาในพุทธศาสนาซึ่งแสดงออกโดยการให้ความเคารพพระสงฆ์ผู้เป็นตัวแทนของศาสนาอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้งาน เช่นนิทานเรื่อง *กำพร้าพระยาเงือก* ตัวละครในเรื่องเลี้ยงวัวไว้เป็นจำนวนถึง 500 ตัว นิทานเรื่อง *พื้นนางสิบสอง* ท้าวพุทธทะเลน เลี้ยงไก่ไว้ทำไก่นาน นิทานเรื่อง *คอยท่าแต่ว่าสนา* ตัวละครในเรื่องเลี้ยงควายไว้ตัวหนึ่งเพื่อไว้ใช้ไถนา นิทานเรื่อง *เขียงเหมียงหัวแหลม* พ่อฮ่อมเจ้าเมืองเลี้ยงม้าเพื่อใช้เป็นพาหนะ และนิทานเรื่อง *กำพร้าฉลาด* เป็นนิทานโศกที่เล่าเกี่ยวกับสัตว์ว่า ชายกำพร้าคนหนึ่งเล่าให้พระยาฟังว่าพ่อของเขาเอาขางไม้มาเคียวในกะทะจนเหนียวเป็นตังแล้วเอาไปวางที่ทางข้างเดินข้างตัวโตติดก็เอามาใช้งาน และเล่า

ว่าพ่อของเขาเอาช่างไปขายให้กับพ่อของพระยาจนปานนี้ยังไม่ได้เงินค่าช่างเลย พระยาเป็นคนโง่ ก็เชื่อและจ่ายเงินค่าช่างให้ขายกำพำไป นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าในยุคที่ผลิตนิทานเรื่องนี้มีการจับช่างมาเลี้ยงเพื่อเอาไว้ใช้งานด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าอาชีพส่วนใหญ่เป็นการเพาะปลูกพืชผล รองลงมาได้แก่การค้าสัตว์ และการเลี้ยงสัตว์ วัตถุประสงค์หลักในการผลิตสิ่งต่าง ๆ เป็นเพื่อใช้เลี้ยงครอบครัวและใช้ในครัวเรือนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังต้องแบ่งผลผลิตส่วนหนึ่งเอาไว้ส่งส่วยให้พระยาด้วย เช่นในนิทานเรื่อง *ท้าวชู้หุดสามเป่า* ชายกำพำยากจนคนหนึ่งเป็นหุดเป็นปมเต็มตัวจึงถูกเรียกว่าท้าวชู้หุดสามเป่า ผู้คนต่างก็รังเกียจเขาจึงถูกขับไล่ให้ไปอยู่ในป่า ในแต่ละปีเขาต้องส่งส่วยให้พระยาเป็นข้าวจำนวนสามเถ้า และนิทานเรื่อง *เสียงกลองหวาง* เป็นเรื่องของพระยาผู้เห็นแก่ตัวคนหนึ่ง ขณะนั้นบ้านเมืองแห้งแล้งมากประชาชนอดอยากแต่พระยาก็ยังจะเก็บส่วยจากราษฎรและบางวันพระยายังออกเก็บส่วยด้วยตัวเองอีกด้วย จารุวรรณ ธรรมวัตร กล่าวเรื่องส่วยไว้ในบทความชื่อ *“เศรษฐศาสตร์จากวรรณกรรมอีสาน”* ว่า

“ผู้ครอบครองผลผลิตส่วนใหญ่คือหัวหน้าชุมชน แต่การครอบครองนั้นไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของตนฝ่ายเดียว แถนหลวงได้วางหลักผู้เป็นราชาไว้ว่าผลผลิตที่นำมาได้ให้แบ่งเป็นเจ็ดส่วน ส่วนหนึ่งเก็บไว้ในคลังเพื่อความพร้อมของราชธานีเมื่อมีภัยมา ส่วนที่สองเก็บไว้เพื่อตนเองบริโภค ไม่ให้ดำรงชีวิตอย่างลำบากขาดแคลนให้คนอื่นดูถูก ส่วนที่สามเก็บไว้เลี้ยงดูบริวารให้มีความสุข ส่วนที่สี่บำรุงศาสนาและพุทธบริษัทสี่ ส่วนที่ห้าเก็บไว้เพื่อให้ทานแก่คนจน ส่วนที่หกมีไว้ปูนบำเหน็จแก่อำมาตย์เสนาที่อาสาราชการ ส่วนที่เจ็ดเก็บไว้เพื่อกิจการต่างประเทศ เลี้ยงแขกเมืองและเป็นเครื่องบรรณาการตอบแทน”²

เมื่อเหลือจากการบริโภคและการส่งส่วยจึงจะนำไปแลกเปลี่ยนซื้อขาย ทำให้อาชีพค้าขายมีไม่มากนักแต่ก็พอมีบ้าง สามารถแบ่งได้เป็นการค้าขายภายในชุมชน และการค้าขายแดนไกล

² จารุวรรณ ธรรมวัตร, “เศรษฐศาสตร์จากวรรณกรรมอีสาน,” ใน *ประเพณีและวรรณคดีเก่าของอีสาน* โครงการส่งเสริมหนังสือตามแนวพระราชดำริ พิมพ์เผยแพร่เนื่องในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ 26-30 พฤศจิกายน 2626 ณ จ. มหาสารคาม, หน้า 51-52.

การค้าภายในชุมชนมีปริมาณไม่มากนักเพราะชาวบ้านแต่ละครัวเรือนมักจะผลิตปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิตด้วยตนเอง ส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างคนในชุมชนมากกว่าการซื้อขายด้วยเงินตรา เช่นในนิทานเรื่อง *กำพร้าวและเศรษฐีที่ถ้อย* ตัวละครเอกของเรื่องมีอาชีพขายหินแลกข้าวกิน ต่อมาเมื่อเขาอาศัยอยู่ในปากีประกอบอาชีพเป็นนายพรานจับสัตว์ไปขายจนมีเงินสั่งให้ช่างทำแหวน 12 วง ปลอกแขน 6 ปลอก และปลอกคอ 3 ปลอกเพื่อไปสูขอผู้หญิงมาเป็นภรรยา นิทานเรื่อง *ชายกำพร้าวกับชวาน* ตัวละครเอกของเรื่องมีอาชีพตัดหินขายเลี้ยงชีพเช่นกัน เครื่องมือที่เขาใช้ตัดหินก็คือชวาน นิทานเรื่อง *ยอดน้ำวิเศษ* ตัวละครในเรื่องมีอาชีพนำหัวน้ำผึ้งจากในป่าไปแลกสิ่งของในเมือง และนิทานเรื่อง *คนโกหกและคนหลอกหลวง* ตัวละครเอกของเรื่องมีอาชีพขายปลาแดกและขายดาบ

ส่วนการค้าขายแดนไกลพบว่ามีนิทานหลายเรื่องที่กล่าวถึงตัวละครประกอบอาชีพค้าขายแดนไกล เช่นนิทานเรื่อง *ผีผู้เฒ่า* และนิทานเรื่อง *สามัคคีฝ่าฝืนกวาง* เป็นต้น การค้าขายประเภทนี้มักเป็นการค้าขายขนาดใหญ่ โดยมากมักเป็นการค้าขายทางน้ำโดยบรรทุกสินค้าใส่เรือลำพาไปขายยังดินแดนอื่นซึ่งพบในนิทานหลายเรื่องด้วยกัน เช่นนิทานเรื่อง *กำพร้าวลมแรง* นิทานเรื่อง *ท้าวหงส์คำ* นิทานเรื่อง *จำปาสีตัน* นิทานเรื่อง *ลูกหมอนเหือก* นิทานเรื่อง *ผูกกินเลือด* นิทานเรื่อง *ท้าวหงส์คำ* และนิทานเรื่อง *ยาพ่อสีคนดีขนาด* เป็นต้น

มหาคำ จำปาแก้วแสงมณี กล่าวถึงการค้าขายของชาวลาวเอาไว้ในหนังสือ *ประวัติศาสตร์ลาว* ว่า

“ตามธรรมดาแล้วชาวลาวไม่ค่อยชำนาญการค้า ที่มีการค้าขายก็ไม่ค่อยจะเป็นอาชีพหลักดังการทำไร่ไถนา ถึงอย่างนั้นในรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศา ปรากฏตามจดหมายเหตุของท่านวุตตอบ ผู้เป็นทูตการค้าของท่านนายพลอังกฤษ วันดี เอแมน ผู้สำเร็จราชการของฮอลแลนด์ (โฮลันด์) ที่อินโดเนเซีย ตอนกลับได้ชวนท่านวุตตอบ พ่อค้าชาวฮอลันดา (โฮลันด์) มาเจริญสัมพันธไมตรีเกี่ยวกับการค้าขายนอกประเทศทางไกลปานนั้น เข้าใจว่าอาจเป็นองค์การค้าของหลวงหรืออาจเป็นการค้าที่หลวงมีหุ้นส่วนอยู่ก็ได้ ปรากฏว่าในยุคเดียวกันนั้นทางกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีพระนารายณ์มหาราชเป็นเจ้าแผ่นดินก็ได้มีการค้าทางเรือไปสู่ประเทศอื่นแถวทะเลจีนนี้เหมือนกัน นับว่าการค้าขายทางทะเลของลาวได้ทำสำเร็จมาแล้วถึงว่าประเทศตนไม่มีทางใกล้กับทะเลก็ตามและไม่ต้องสงสัยว่าการ

คำกับประเทศไทย ๗ อย่างนั้นจะไม่อยู่ในความอุปถัมภ์หรือการรับรู้ของพระเจ้า
มหาชีวิต"³

นอกจากอาชีพที่กล่าวมาข้างต้นนี้ยังมีคนอีกจำพวกหนึ่งที่มีฐานะยากจน ไม่มีที่ดินเป็น
ของตนเอง หรือมีหนี้สินมากจึงต้องไปเป็นคนใช้ของผู้ที่มีฐานะดีหรือชนชั้นปกครองในสังคม เช่น
นิทานเรื่อง นางจิกผู้ทุกข์จน ครอบครัวของนางจิกติดหนี้เศรษฐีเป็นทองคำจำนวนสามบาท เมื่อ
พ่อของนางจิกตายไม่มีเงินให้หนี้ นางจิกจึงต้องไปทำงานเป็นคนรับใช้ในเรือนของเศรษฐีเป็นเวลา
สามปี นิทานเรื่อง กำฟ้าไร่ห่าน พระเอกมีหน้าที่เป็นคนเกี่ยวหญ้าให้ม้าของเศรษฐี และนิทาน
เรื่อง สายห้วยตาเหว พระเอกเป็นคนรับใช้ที่บ้านของหัวหน้าหมู่บ้าน

4.4 ความเชื่อเรื่องผี การปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับศาสนาพุทธ

ความเชื่อเรื่องผีมีอยู่ในสังคมลาวดั้งเดิมตั้งแต่ก่อนที่ศาสนาพุทธจะเข้าสู่ประเทศ ความ
เชื่อเรื่องผีนี้สัมพันธ์อยู่กับธรรมชาติ เนื่องจากการดำเนินชีวิตของชาวลาวยังพึ่งพาธรรมชาติสูง
เมื่อเกิดเหตุการณ์บางอย่าง เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติอันเป็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ทำความเสีย
หายให้แก่ชีวิตและทรัพย์สินโดยหาเหตุผลอธิบายไม่ได้ หรืออาการเจ็บป่วยรุนแรงที่ไม่สามารถ
รักษาเยียวยาได้ด้วยวิธีธรรมดา ก็เชื่อว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวจะต้องมีผู้ยิ่งใหญ่ซึ่งก็คือผีสิง
เทวดาเป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้ลบล้างบาปให้เกิดขึ้น พวกเขาจึงต้องกราบไหว้บูชาเพื่อให้ผีสิง
เทวดาพอใจไม่ทำให้เกิดเหตุการณ์เหล่านั้นขึ้นอีก หรือขอให้ผีสิงเทวดาช่วยให้ประสบความสำเร็จ
สำเร็จในอาชีพการงาน เช่น ขอให้ผีสิงเทวดาให้การเกษตรสูง และขอให้ชีวิตมีแต่ความสุขความ
เจริญ ผีตามความเชื่อของชาวลาวยังปรากฏอยู่ในนิทานพื้นเมืองลาวสามารถแบ่งออกเป็นสอง
กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ผีดีให้คุณ มีหน้าที่คุ้มครองดูแลรักษาความสงบสุขภายในสังคมและป้องกันภัยพิบัติที่
จะมากล้นกลายมนุษย์ แต่หากผู้ใดไม่ให้ความเคารพหรือไปรบกวนผีเหล่านี้ก็อาจบันดาลความ
เดือดร้อนยุ่งยากให้ ผีประเภทนี้สามารถแบ่งตามระดับได้เป็น

ก. ผีชั้นสูงและเทวดาที่อยู่บนสวรรค์ ได้แก่ พระยาแถนซึ่งเป็นผีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดบนสวรรค์ดู
แลความเรียบร้อยทั้งปวงในโลกมนุษย์และบนสวรรค์ มีอำนาจสูงสุดสามารถบันดาลให้ทุกสิ่งทุก

³ มหาคำ จำปาแก้วมณี และคนอื่น ๆ . *ประวัติศาสตร์ลาว*, แปลโดย สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (ขอนแก่น ภาควิชาประวัติศาสตร์และ
โบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536), หน้า 58.

อย่างเป็นทางการได้ นอกจากพระยาแสนสูงที่สุดยังมีแกนในอันดับรองลงมา เช่น แกนฟ้าผ่า ในนิทานเรื่อง *แข่งความเก่งกัน* เป็นต้น แกนที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองมีหลายบทบาทด้วยกัน ในนิทานพื้นเมืองลาวบางเรื่องแกนปรากฏในแบบของผู้สร้าง มีอำนาจเหนือทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นผู้บรมสั่งสอนมนุษย์ ปกครองดูแลโลกและสวรรค์ อีกทั้งยังดลบันดาลความสำเร็จหรือความหายนะให้กับมนุษย์ นอกจากนี้แกนในนิทานพื้นเมืองลาวยังมีบทบาทเป็นตัวละครฝ่ายร้าย เป็นเทพผู้ไร้คุณธรรม คอยกลั่นแกล้งผู้ประพฤติดีอีกด้วย ผู้วิจัยได้กล่าวถึงบทบาทของพระยาแสนไปแล้วในบทที่ 3 จึงไม่รอกกล่าวซ้ำในที่นี้อีกกลับไปดูรายละเอียดได้ที่หน้า 67-68

ข. เทพและมีชั้นสูงที่อาศัยในพื้นที่พิภพ เป็นเทพและมีในระดับรองลงมาแต่ก็มีอำนาจและอิทธิฤทธิ์พอสมควรสามารถบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้ หากชาวบ้านชาวเมืองให้ความเคารพยำเกรงก็จะพบสิ่งที่ดีแต่หากผู้ใดล่วงละเมิดหรือรบกวนก็จะให้โทษ ได้แก่ เจ้าป่า จากนิทานเรื่อง *เรื่องของป่าไม้* เมื่อตัวละครเอกของเรื่องคือ พ่อปี ต้องการตัดไม้ไปปลูกสร้างบ้าน เจ้าป่าโกรธและลงโทษจับพ่อปีขังไว้ในโพรงไม้ แสดงให้เห็นความเชื่อที่ว่าป่ามีสิ่งศักดิ์คุ้มครองอยู่ เจ้าป่าเป็นผู้คอยดูแลไม่ให้ผู้ใดมากรบกวนหรือก่อความไม่สงบกับต้นไม้และสิ่งต่าง ๆ ในป่า

ค. ผีบรรพบุรุษ ผีกลุ่มนี้เป็นผีประจำตระกูลหรือผีบรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว แต่ยังคงเป็นห่วงและคอยดูแลลูกหลานหรือคนในบ้าน เช่น ผีไหมเขย ในนิทานเรื่อง *ผีไหมเขย* เป็นเรื่องของเด็กคนหนึ่งที่สามารถมองเห็นผีได้และเลี้ยงผีเอาไว้ ต่อมาผีมาอาศัยด้วยมากขึ้นเลี้ยงไม่ไหวเขาจึงให้ผีไปหากินเองโดยดำสมาชิกในบ้านใดมักทะเลาะเบาะแว้งกันหรือมีคนป่วยให้ไปบอกว่าผีพ่อแม่ปู่ย่าตาทวดเป็นผู้ทำถ้าอยากหายต้องนำหมู่นำไก่มาเวียน เมื่อบ้านเมืองเกิดสงครามเขาอาสาปราบศึกโดยใช้ผีช่วย ผีบางตัวได้ศัตรูไปไกลกลับที่อยู่ไม่ถูกกลายเป็นผีหากินกวนบ้านกวนเมืองอ้างว่าลูกเขยทำผิดประเพณีต้องต้มเปิดต้มไก่มาเช่นไหว้ผีพ่อแม่ปู่ย่ามีฉะนั้นคนในบ้านจะมีอันเป็นไป กลายเป็นต้นกำเนิด "ผีไหมเขย" ตั้งแต่นั้นมา นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นความเชื่อในสังคมลาวว่าหากลูกเขยทำผิดประเพณีขึ้นมาจะมีการปรับโทษโดยต้องฆ่าสัตว์ เช่น เบ็ด ไก่ หมู หรือวัวควาย แล้วแต่ฐานะและความร้ายแรงของความผิดที่ทำไปเช่นไหว้ขอมาผีบรรพบุรุษมีฉะนั้นคนในบ้านจะอยู่อาศัยอย่างไม่มีความสุข หรืออาจมีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้นได้

2. ผีร้ายให้โทษ ผีประเภทนี้โดยมากมักเป็นผีชั้นต่ำ คอยก่อกวนรังควานมนุษย์ มักอาศัยตามป่าดง คอยจับสัตว์หรือคนกินเป็นอาหาร เช่น ผีป่าว่อมจากนิทานเรื่อง *ผีป่าว่อม* และนิทานเรื่อง *ท้าวผัดหมและนางแจ่นแก้ว* ผีแม่มดจากนิทานเรื่อง *สองเอี้ยพี่น้องและผีแม่มด* และจากนิทานเรื่อง *กับไฟวิเศษ* ผีป่าจากนิทานเรื่อง *บ้านปงดง* ผีป่ามยป่าววยจากนิทานเรื่อง *พ่อ*

หม้ายและถูกชายเจ็ดคน ผียักว้ายจากนิทานเรื่อง สามัคคีมาผียักว้าย และมีกองกอยจากนิทานเรื่อง ผีกองกอย อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าผีพวกนี้ไม่มีบทบาทมากนักเพียงแต่คอยก่อความเดือดร้อนให้กับมนุษย์เท่านั้น ต่างกับผีชั้นสูงซึ่งเป็นผีที่มีฤทธิ์อำนาจมากในความเชื่อของชาวลาวสามารถกำหนดชะตาชีวิตของพวกเขาได้

ชาวลาวนับถือผีมาแต่ดั้งเดิมจนกระทั่งในรัชสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้ม (พ.ศ.1896 - พ.ศ. 1915) ก็มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรว่าพุทธศาสนาเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อประเทศลาว หรืออาณาจักรล้านช้างในขณะนั้น ในช่วงแรกชาวลาวก็ยังนับถือผีอยู่ดังจะเห็นได้จากพระราชโองการของเจ้าฟ้างุ้มเมื่อพระองค์ทรงขณะเสด็จไปตีเมืองร้อยเอ็ดชื่อสามมีเนื้อความดังนี้

“อนึ่ง ทุก ๆ สองเดือน ให้ใช้คนไปกราบขูลเราทุกบ้านทุกเมือง ให้เรารู้เรื่องร้ายดี สามปีจึงให้ตัวเจ้าทั้งหลาย ไปถึงเชียงตุง เชียงทองให้ทันแล้ว เราจักได้บูชาถนนฟ้าคืน ทั้งถนนคม ถนนแต่ง ถนนชิ่ง ถนนเดือกทั้งเฒ่าเฮอ เฒ่าไล่ แม่อย่างาม แม่มด ทั้งเทวดาอันรักษาสบติงและสบดู ฯลฯ ทั้งหลักหมันท้ายขัน ทั้งนาไรเดียวภูเขาเก้า อ้ายม้า ท้าวคอง อยู่หนองตุ่มภูเขาก้านั้น ทั้งผาหลวงเมฆเยี่ยม ทั้งก้อนพาดฟ้า อันเจ้าฤาษีหมายไว้ที่เชียงตุง เชียงทองนั้น ครั้นมาถึงแล้วเราจักให้บูชาผีฟ้าผีดินทั้งหลายฝูงนี้ ครั้นถึงเดือนยี่ให้ขึ้นมาทุกบ้านทุกเมือง เดือน 3 ให้ถึงเมืองขวฯ ถ้าใครไม่ขึ้นมา เราถือว่าไม่ซื้อต่อเราแล อันว่าให้เลี้ยงฟ้าเลี้ยงดินนั้น ภูเจ้าฟ้าหลวงโง่มหากได้สั่งเราไว้ ให้รู้จักหัวใจเจ้าขุนทั้งมวล อันอยู่เมืองล้านช้าง ผู้ซื้อสัตย์และผู้ทรยศต่อเจ้าแผ่นดินนั้นแล ภูเจ้าฟ้าหลวงโง่มได้สั่งไว้สืบ ๆ มาตั้งนี้แล”⁴

แต่ภายหลังสมเด็จพระนางแก้วแก้งยาอัศจรรย์ให้พระเจ้าฟ้างุ้มนำเอาพระพุทธศาสนา มาประดิษฐานในประเทศลาว พระเจ้าฟ้างุ้มจึงแต่งตั้งข้าราชการเชิญพระราชสาส์นและเครื่องมงคลบรรณาการไปถวายกษัตริย์เมืองเขมรผู้เป็นพ่อตาขอเอาพุทธศาสนามาเผยแพร่ในประเทศลาว

ต่อมาในปี พ.ศ. 2070 สมัยพระเจ้าโพธิสารราช “พระองค์ได้แต่งราชทูตไปขอเอาพระไตรปิฎกและพระสังฆเจ้ามาจากนครเชียงใหม่ พระเมืองแก้วพระเจ้าแผ่นดินนครเชียงใหม่จึงส่งพระเทพมงคลเดวและพระสงฆ์ปริวารพร้อมทั้งพระ

⁴ สีลา วีระวงศ์, ประวัติศาสตร์ลาว, แปลโดย สมหมาย ประมจิดต์, พิมพ์ครั้งที่สอง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2539), หน้า

ไตรปิฎกอีก 60 คัมภีร์ มายังกรุงศรีสัตนาคนหุตสืบพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง พระองค์ได้มีพระราชอาญาประกาศให้บ่าวไพร่พลเมืองเล็กนับถือผีฟ้าผีดินอันเคยมีมาแต่โบราณกาลนั้นเสียหมด บรรดาหอโรงกว้านศาลอันเป็นสถานที่ขึ้นทำขึ้น ถิ่นของพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนนั้นพระองค์ก็ได้รี้อถอนทิ้งและทรงสร้างอารามขึ้นแทนที่หอผีนั้นชื่อว่าวัดสุวรรณโลก⁵

แม้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามศาสนาดั้งเดิมจะถูกทำลายแต่ร่องรอยความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติอันแสดงสัญลักษณ์ออกมาในรูปผีถนของชาวลาวไม่ได้ถูกทำลายอย่างซูด รากถอนโคนตามไปด้วยเพียงแต่ถูกลดบทบาทลง จารุวรรณ ธรรมวัตร กล่าวเอาไว้ว่า “ผีถนหรือผีฟ้าถูกลดฐานะลงเป็นผีชั่วร้ายที่คอยกลั่นแกล้งคนดีมีคุณธรรม ฐานะของผีฟ้าไม่อาจสูงส่งดังเดิม มีสภาพเป็นผู้ร้ายและเป็นฝ่ายอธรรม คติใหม่ที่กลุ่มผู้นำประกาศเผยแพร่ในชุมชนมุนชน คือหลักพุทธศาสนา”⁶

ความเชื่อเรื่องเทพทางพุทธศาสนาเริ่มเข้ามามีบทบาทแทนที่ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องพระอินทร์ พระอินทร์มีอำนาจและหน้าที่คล้ายคลึงกับพระยาแถน นิทานเรื่อง พระอินทร์และสัตว์โลก แสดงให้เห็นว่าพระอินทร์เป็นเทพที่ยิ่งใหญ่ที่สุดบนสวรรค์ มีหน้าที่ดูแลความสงบสุขทั้งในสวรรค์และโลกมนุษย์ นิทานเรื่อง หม่า แมว และหนู ก็เช่นกัน พระอินทร์ต่างจากแถนตรงที่ไม่เคยลงโทษมนุษย์ตามอำเภอใจเช่นเดียวกับที่แถนทำ เช่นในนิทานเรื่อง เรื่องของป่าไม้ และนิทานเรื่อง เสือโคร่งและตุ๊กแก เป็นต้น แต่จะคอยทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากหรือผู้ประพฤติดี เช่น นิทานเรื่อง พันนางสิบสอง เมื่อสองสามีภรรยาบวงสรวงขอลูก พระอินทร์ก็มอบนางสิบสองให้มาเกิดเป็นลูก นิทานเรื่อง ชายกำพร้ากับชวาน เมื่อชายกำพร้าทำชวานคู่ใจตกลงไปในน้ำพระอินทร์ก็มาช่วยงมให้ ในนิทานเรื่อง ท้าวกำกาดำ เมื่อท้าวกำ ตัวละครเอกของเรื่องถูกแม่น้ำไปลอยแพ พระอินทร์ก็ส่งเทพบุตรปลอมเป็นกาดำมาช่วยชีวิต นิทานเรื่อง กำพร้าเดินด่อน พระอินทร์เห็นว่าท้าวกำพร้าเดินด่อนเป็นคนดีมีบุญญาธิการแต่กำลังตกทุกข์ได้ยากจึงเนรมิตรของวิเศษและปราสาทให้ทำให้เขาได้แต่งงานกับธิดาของพระยาตามที่ต้องการในตอนท้ายเรื่อง นิทานเรื่อง สองอ้ายน้องตามหาแม่ พระอินทร์เห็นว่าโสและชื่อเป็นพี่น้องที่ขอบทะเลาะเบาะแว้งไม่สามัคคีกันก็ปลอมตัวลงมาสร้างสถานการณ์ให้พวกเขาต้องร่วมมือกันทำงานทำให้พวกเขากลายเป็นพี่น้องที่มีความรักสามัคคีกัน หรือนิทานเรื่อง ยุงกินเลือด พระอินทร์ปลอมเป็นฤาษีลงมาช่วยเตือนสติชาย

⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 78.

⁶ จารุวรรณ ธรรมวัตร, “ลักษณะเฉพาะถิ่นในวรรณกรรมอีสานเรื่องพระยาคนคาก” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องวรรณคดีท้องถิ่นไทย: ลักษณะร่วมและแตกต่าง จัดโดย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 20-22 กรกฎาคม 2532, หน้า 3.

หนุ่มคนหนึ่งที่มาบศพรรรยาเที่ยวตามหาผู้ชุบชีวิตนางให้ทั้งศพรรรยาเพราะนางเป็นคนไม่ซื่อสัตย์ แต่เมื่อชายหนุ่มไม่เชื่อและอ่อนวอนพระฤาษีแปลงก็ช่วยชุบชีวิตภรรยาให้เขา

สุกัญญา ภัทธาชัย กล่าวในบทความเรื่อง “การปรับเปลี่ยนความเชื่อดั้งเดิมให้เป็นพุทธ: การศึกษาจากวรรณคดีล้านช้าง” ว่าการที่พระยาแสนถูกลอบทบาทและเพิ่มทบาทของพระอินทร์ ซึ่งเป็นเทพในพระพุทธศาสนาเข้ามาในนิทานพื้นเมืองโดยให้พระอินทร์มีศักดิ์ศรีเสมอแดน หรือมีฐานะสูงส่งกว่าแดน หรือเข้ามาทำหน้าที่แทนแดนซึ่งเป็นตัวแทนของการนับถือผีแบบโบราณนั้นก็คือการพยายามปรับเปลี่ยนความเชื่อดั้งเดิมให้สอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนานั้นเอง⁷

หลังจากที่รับศาสนาพุทธเข้ามาในประเทศแล้วชาวลาวก็นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ยึดถือปรัชญาทางศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จุดมุ่งหมายของชาวบ้านทั่วไปไม่ใช่การไปสู่นิพพาน แต่เป็นการนับถือศาสนาในขั้นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความสงบสุขภายในสังคม ศาสนามีความสำคัญมากและเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมหลายอย่างในสังคม มีคุณค่าไม่น้อยกว่ากฎหมาย ชาวบ้านจะไม่กล้าละเมิดหรือทำสิ่งที่ผิดไปจากคำสอนเพราะกลัวบาปและเกรงว่าจะถูกลงโทษทางศาสนา นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับเทพทางศาสนาพุทธแล้วในนิทานยังปรากฏความเชื่อทางด้านลัทธิกรรมด้วย ได้แก่

1. กฎแห่งกรรม กรรมคือการกระทำซึ่งมีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว หากผู้ใดทำกรรมดีก็จะได้รับผลตอบแทนความดีนั้น เช่นนิทานเรื่อง *บ่อน้ำพิศดาร* ตัวละครเอกของเรื่องเป็นคนดี มีความกตัญญูต่อบิดา ทำให้เขาได้พบบ่อน้ำวิเศษที่มีรสชาติดีและทำให้ผู้ดื่มมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง นอกจากนี้เมื่อพระยาทราบว่าเขาเป็นคนดียังพระราชทานเงินทองให้เป็นรางวัลอีกด้วย

แต่หากผู้ใดทำชั่วก็ต้องได้ผลตอบแทนความชั่วเสมอเช่นกันเพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ผลตอบแทนความดีและการลงโทษไม่ได้ออกมาในรูปแบบของการขึ้นสวรรค์หรือลงนรกเสมอไป บางครั้งได้รับผลกรรมในชาติหน้า แต่บางครั้งก็ได้รับผลกรรมในชาตินี้เลย เช่นนิทานเรื่อง *กัฬารั้วพระยาเจือก* เศรษฐีหาสามีให้ลูกสาวโดยเลือกจากชายผู้ที่สามารถนำไขฟองใหญ่ที่สุดมาให้เขาได้ ชายขอทานกัฬารั้วเขาเสียคนหนึ่งพบไขใบใหญ่ที่ริมน้ำก็เอามาให้เศรษฐี ปรากฏว่าไขของเขาใบใหญ่กว่าไขของคนอื่น ๆ จึงได้แต่งงาน นางโน ลูกสาวของเศรษฐีไม่พอใจที่สามีเป็นชายกัฬารั้ว

⁷ เก็บความจาก สุกัญญา ภัทธาชัย, “การปรับเปลี่ยนความเชื่อดั้งเดิมให้เป็นพุทธ: การศึกษาจากวรรณคดีล้านช้าง,” *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย* 11 (มิถุนายน-ธันวาคม 2538), หน้า 76-88.

พิการเอาก้อนหินขว้างใส่สามีแต่กลับทำให้เขากลายเป็นหนุ่มรูปงามและร่ำรวย ไม่พิการอีกต่อไป ส่วนนางกลัดกลายเป็นคนง่อยเปลี้ยเสียขาแทน ชายกำพร้าบอกนางว่าในอดีตชาติพวกเขาก็เป็นสามีภรรยากันแต่เขาคิดว่าภรรยาซึ่งก็คือนางโนในชาตินี้เป็นชู้กับพี่ชายจึงตีภรรยาจนขาหัก ภรรยาแฉงให้เกิดมาชาตินี้เป็นคนยากจนและขาเสียเหมือนนางแต่ตอนนี้เราหมดกรรมแล้ว ส่วนนางโนในชาตินี้ทำทารุณน้องสาวไว้มากจึงต้องชดใช้กรรมโดยให้เอาไม้ค้อนไปปลุกในสวน แต่ละวันต้องไปตักน้ำที่ท่าน้ำที่ไกลสุดเสียงเรียก 7 ครั้งวันละ 3 หาบมารดไม้ค้อนวันละ 3 ครั้ง และฝนเอาฝุ่นก้อนหินไปโรยรอบไม้ค้อนจนก้อนหินเรียบจึงจะหมดเวรหมดกรรม นางโนปลุกก้อค้อนจนสูงใหญ่ยาวไปถึงฟ้าชาวบ้านเรียกก้อค้อนจนถึงทุกวันนี้

นิทานเรื่อง นางเบิดไก่อ พ่อและแม่เลี้ยงใจร้ายนำนางเบิดไก่อไปปล่อยไว้ในป่าแต่มีผู้ช่วยนางเอาไว้ นางเบิดไก่อได้แต่งงานและมีชีวิตที่ดี วันหนึ่งนางคิดถึงพ่อแม่จึงปลุกน้ำเต้าแล้วอธิษฐานให้ยอดต้นน้ำเต้าเลื้อยไปถึงบ้านของพ่อแม่และแม่เลี้ยงของนาง พ่อและแม่เลี้ยงของนางเบิดไก่อตามเถาน้ำเต้ามาเรื่อย ๆ จนมาพบลูกสาว แต่เมื่อพวกเขากำลังขึ้นไปหาลูกสาวบนเรือน แม่เลี้ยงก็สะดุดบันไดล้มตาย ส่วนพ่อของนางเบิดไก่อสะดุดพื้นทกล้มสองสามครั้งจึงนึกละเอียดใจในเรื่องที่ตนทำกับลูกสาวจึงเอาศรีษะโหลกเสาเรือนตาย

และนิทานเรื่อง นางกำพริบ ผู้หญิงคนหนึ่งเป็นกำพร้าพ่อแม่ตายหมด นางอาศัยอยู่กับแม่เลี้ยงและลูกๆ ของแม่เลี้ยงอีกสามคน พวกเขาชอบทารุณนางอยู่เสมอ นางมีหน้าที่เลี้ยงสัตว์ แม่เลี้ยงมักจะให้สัตว์อดอาหารแต่นางกำพริบเป็นคนรักสัตว์จึงแอบเอาอาหารไปให้สัตว์อยู่เสมอ เมื่อสีแม่ลูกรู้เข้าก็ทุบตีนางอย่างโหดร้าย พวกสัตว์เห็นดังนั้นก็แค้นทั้งคอกออกไปทำร้ายสีแม่ลูกนกกางแกบินไปเจาะลูกตาสีแม่ลูกบอดคนละข้าง ขณะนั้นมีเมฆก้อนใหญ่ลอยมาปกคลุมท้องฟ้าลมพายุพัดแรง ฟ้าร้องตะเทือนเลื่อนลั่นอยู่พักหนึ่งสีแม่ลูกก็ถูกรรณีสลบลงไป

อย่างไรก็ตามมีนิทานหลายเรื่องที่ตัวละครเอกของเรื่องต้องประสบกับความทุกข์ยากและอุปสรรคนานาประการไม่ว่าจะเป็นการถูกรังแกจากผู้ที่อยู่ในชนชั้นสูงกว่า หรือการถูกทารุณกรรมจากคนในครอบครัวหรือญาติผู้โหดร้าย เป็นต้น โดยที่ไม่ได้มีการชี้แจงถึงเหตุและผลที่ตัวละครเอกต้องประสบกับวิบากกรรมเหล่านั้น โดยเฉพาะนิทานมหัศจรรย์ที่ตัวละครเอกมักจะเป็นกำพร้ายากจน มีชีวิตที่ลำบากยากเข็ญ ถูกรังแกซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างไม่มีเหตุผล และนิทานเหล่านี้ก็เป็นนิทานที่ได้รับความนิยมมากด้วย ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเพราะ

1. นิทานพื้นเมืองเป็นนิทานสำหรับชาวบ้านซึ่งมักจะเป็นชนชั้นในระดับล่างของสังคม การได้รับรู้ถึงปัญหาเคราะห์กรรมต่าง ๆ ของตัวละครเป็นการปลอบประโลมใจตัวเองว่ายังมีคนที่แย่กว่าอยู่ในสังคม ทำให้เกิดความหวังและกำลังใจในการต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต

2. เป็นการช่วยเพิ่มความรู้สึกอยากติดตามนิทานเพราะนิทานประเภทนี้ทำให้เกิดความสงสัย เห็นอกเห็นใจตัวละครขึ้นในใจ ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะมีความรู้สึกร่วมไปกับตัวละครและเอาใจช่วยจนกว่าตัวละครเอกจะพบความสุขในบั้นปลาย

อย่างไรก็ตามแม้ว่าตัวละครเอกในนิทานเหล่านี้จะต้องประสบกับความทุกข์ยากลำบากแสนเข็ญในตอนต้น แต่ด้วยความเป็นผู้มีจิตใจดีงาม มีคุณธรรม ประพฤติแต่สิ่งที่ชอบที่ควรทำยที่สุดพวกเขาาก็จะได้รับผลตอบแทนกรรมดีที่เพียงประพุดิมาตลอด ส่วนตัวละครฝ่ายร้ายที่ประพฤติแต่อกุศลกรรมแม้ว่าจะมีฐานะดีหรืออยู่ในชนชั้นและตำแหน่งที่สูงส่งเพียงใดสุดท้ายก็จะได้รับการลงโทษที่รุนแรงสาสมกับการกระทำของพวกเขาเสมอ

2. การเวียนว่ายตายเกิด เชื่อว่ามีชาตินี้ชาติหน้าและยังเชื่อว่าการเกิดในชาติภพใหม่มีความผูกพันกับชาติภพในอดีตด้วย ความเชื่อนี้ปรากฏในนิทานหลายเรื่องด้วยกัน เช่นนิทานเรื่อง จำปาสีด้น และนิทานเรื่อง นางนกกกระจอก

นิทานเรื่อง จำปาสีด้น เป็นเรื่องของพระยาที่มีมเหสีสององค์ มเหสีองค์แรกไม่มีลูกส่วนมเหสีองค์ที่สองประสูตริโอรสเป็นแฝดสีด้น มเหสีองค์แรกอิจฉาจึงเอาลูกหมาสีด้นมาเปลี่ยนแล้วเอาเด็กไปลอยแพ ผัวเมียเฒ่าเฝ้าสวนของพระยารับเด็กทั้งสี่ไปเลี้ยง มเหสีองค์แรกรู้เข้าก็พาเด็กโดยเอาขนมใส่ยาพิษให้กิน ผัวเมียเฒ่าเฝ้าสวนเอาศพเด็ก ๆ ไปฝังที่ริมสวนเกิดเป็นต้นจำปาสีด้น มเหสีองค์แรกรู้เข้าก็ให้คนไปตัดจำปาทั้งสี่ต้น ต้นจำपालอยทวonnน้ำไปติดที่ท่าวัดแห่งหนึ่งฤาษีที่วัดจึงช่วยชุบชีวิตพระโอรสทั้งสี่ให้เป็นมนุษย์อีกครั้ง และในตอนท้ายเรื่องพวกเขาก็ได้กลับมาอยู่รวมครอบครัวกันอีกครั้ง

นิทานเรื่อง นางนกกกระจอก นกสองตัวเมียและลูกอ่อนสี่ตัวอาศัยอยู่ในป่า วันหนึ่งไฟไหม้ป่าลูกนกทั้งสี่ยังเด็กเกินไปบินหนีไม่ได้พอนกกับแม่จนจึงสัญญาว่าจะยอมตายอยู่ในรังพร้อมลูก แต่เมื่อไฟใกล้เข้ามาพอนกทนความร้อนไม่ไหวจึงบินหนีไป แม่จนแค้นใจมากอธิษฐานว่าเกิดชาติหน้าตนจะไม่พูดกับชายใดเลย ชาติต่อมาแม่จนมาเกิดเป็นเจ้าหญิงที่ไม่ยอมพูดกับชายใดเลยแม้แต่พระบิดาของตนเอง พระยากลุ้มใจมากประกาศว่าผู้ใดสามารถทำให้นางพูดด้วยได้จะให้แต่งงานกับนาง มีชายมากมายไปทดสอบแต่ก็ไม่มีใครทำให้นางยอมพูดด้วยได้ พอนกในชาติ

ก่อนมาเกิดเป็นชายยากจนในชาตินี้ เขาเข้าไปเล่าเรื่องราวในอดีตชาติให้เจ้าหญิงฟังโดยกลับตอนจบว่าแม่รักเป็นผู้หนีไปก่อน นางโกรธมากจึงเถียงว่าชายหนุ่มพูดผิด เมื่อนางยอมพูดแล้วชายหนุ่มก็ปรับความเข้าใจกับนางและแต่งงานกัน

4.5 ทศนะเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องดวงชะตา ฤกษ์ยาม และโชคกลาง

ความเชื่อเรื่องดวงชะตา ฤกษ์ยาม และโชคกลาง เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ในสังคมลาวมาเป็นเวลานานแล้ว เนื่องจากมนุษย์มีความกลัวและกังวลต่อสิ่งที่ยังมาไม่ถึงหรือสิ่งที่มองไม่เห็น จึงพยายามหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้อัตนอยู่รอดปลอดภัย มีชีวิตที่เจริญก้าวหน้าและสงบสุขซึ่งวิธีการเหล่านั้นก็คือการเพิ่มความมั่นคงทางจิตใจให้มากขึ้นนั่นเอง

จากนิทานพื้นเมืองจะเห็นว่าชาวลาวเชื่อว่าดวงชะตาของตนถูกกำหนดเอาไว้แล้วตั้งแต่เกิด เมื่อเชื่อดังนั้นและต้องการที่จะรู้ว่าชีวิตในอนาคตของตนจะเป็นอย่างไร ดีหรือร้าย จึงเกิดการทำนายดวงชะตาดวงหน้าขึ้น เช่นนิทานเรื่อง *กำพร้าวเดินด่อน* โหรทำนายคู่วิถีของเจ้าหญิงสุชาดาว่าเป็นคนทุกข์ยากแต่เป็นผู้มีบุญต่อไปภายหน้าจะสบาย ซึ่งก็ตรงกับลักษณะของกำพร้าวเดินด่อนนั่นเอง

นิทานเรื่อง *หัวง่าก่าดำ* แม่ของหัวง่าเห็นว่าลูกของตนเป็นคนตัวดำ หน้าตาอัปลักษณ์ก็รังเกียจ จึงให้โหรทำนายว่าต่อไปภายภาคหน้าลูกของตนจะเป็นกาลกนิต์ต่อบ้านเมืองต้องเอาไปลอยแพทิ้งเสีย

อย่างไรก็ตามนิทานบางเรื่องก็แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเหล่านี้เป็นสิ่งที่มลายูไร้สาระ เช่นนิทานเรื่อง *คอยท้าวแต่ว่าสนา* ตัวละครในเรื่องบ่นว่าตนมีชีวิตที่ไม่ดี มีแต่ภรรยาชู้ปน ที่นาที่มีแต่หิน และควายแก่ ไม่มีวาสนา แต่เมื่อพระอินทร์ให้เขาเลือกสิ่งต่าง ๆ อีกครั้งเขาก็เลือกที่นาแปลงเดิม ภรรยาคนเดิม และควายตัวเดิมของเขา ตัวละครเอกเชื่อว่าชะตาชีวิตของเขาถูกกำหนดไว้แล้วแต่ที่จริงเขาเป็นผู้เลือกชะตาชีวิตของตนเอง เมื่อพระอินทร์ให้โอกาสเขาเลือกอีกครั้งเขาก็เลือกชะตาชีวิตแบบเดิมนั่นเอง นอกจากนี้นิทานเรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มักไม่เห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองมีอีกด้วย

นิทานเรื่อง *กักร่วมเขี้ยว* ก็เช่นกัน จิดกับจ้อยเป็นเพื่อนกัน วันหนึ่งทั้งคู่ไปให้หมอมด หมอคู่มิชื่อเสียงทำนายอนาคตให้ หมอคูทนายว่าต่อไปจิดจะเป็นคนยากจน ชีวิตมีแต่ความทุกข์ จน

ตาย และทนายว่าจ้อยเป็นคนดวงดีต่อไปภายหน้าจะมีฐานะร่ำรวย มีความสุข จิตเกรงว่าตนจะมีชีวิตดังที่หมอดูทำนายจึงทำงานอย่างขยันขันแข็ง หนักเอาเบาสู้ จนกระทั่งกลายเป็นคนมั่งมีในที่สุด ส่วนจ้อยเมื่อหมอดูทำนายว่าตนจะมีชีวิตที่สุขสบายก็ไม่ยอมทำงาน เอาแต่ใช้เงินไปวัน ๆ จนเงินหมด และ กลายเป็นคนยากจน นิทานเรื่องนี้นอกจากจะแสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องดวงชะตาเป็นสิ่งมมงายแล้วยังแสดงทัศนคติที่คนเราจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับการกระทำของตนเองซึ่งเป็นหลักคำสอนข้อหนึ่งทางพุทธศาสนาว่ากรรมเป็นผลแห่งการกระทำด้วย

นอกจากนี้เมื่อจะทำกิจการงานใด ๆ ก็มักจะดูฤกษ์ยามก่อน เชื่อว่าจะทำให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ต้องทำและเป็นสิริมงคลกับชีวิต แต่หากหมกมุ่นอยู่กับฤกษ์ยามมากเกินไปแทนที่จะทำให้ประสบความสำเร็จก็อาจจะทำให้ล้มเหลวได้ เช่น นิทานเรื่อง *เป็นเพราะหมอดู* เจ้าบ่าวมีว แต่ดูฤกษ์ยามและเชื่อหมอดูจนไม่ยอมไปเข้าพิธีแต่งงานตามที่นัดกับฝ่ายหญิงไว้แต่แรก แต่ยกขบวนขันหมากไปตามเวลาที่หมอดูได้กำหนดดูฤกษ์ยามไว้ให้และพบว่าหญิงคนรักแต่งงานกับชายอื่นไปแล้ว นิทานเรื่องนี้ยังมีเนื้อหาตรงกับนิทานชาดกเรื่อง *ฤกษ์พานาที*^๑ ด้วย

ความเชื่ออีกประการหนึ่งคือความเชื่อเรื่องโชคลาง หรือความเชื่อที่ว่าสิ่งของบางอย่างหรือเหตุการณ์บางอย่างเป็นสัญลักษณ์ของเหตุร้ายหรือดี นิทานเรื่อง *สามเสี้ยวสัตว์สามัคคี* กวาง เต่า และนกเป็นเพื่อนกัน วันหนึ่งนายพรานอยากกินกวางจึงไปห้างแร้ว กวางถูกรั้วของนายพรานจึงร้องขอความช่วยเหลือจากเพื่อนทั้งสอง นกให้เต่ากัดสายแร้วส่วนตนจะไปทำเป็นนอนตายต่อหน้านายพรานซึ่งถือเป็นลางไม่ดีจะทำให้โชคร้ายต้องสะเดาะเคราะห์เสียก่อนจึงจะหมดเคราะห์ นายพรานกลับไปสะเดาะเคราะห์ที่บ้านเมื่อกลับไปดูกับดักอีกครั้งเต่าก็กัดปวงจนขาดทำให้กวางหนีไปได้ หากนายพรานไม่มัวมมงายอยู่กับความเชื่อเรื่องโชคลางก็คงไม่ต้องเสียกวางที่ดักได้ไปเช่นนี้

4.6 คำนิยามที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองลาว

คำนิยามเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมเป็นอย่างมาก นิทานพื้นเมืองลาวแสดงให้เห็นคำนิยามหลายข้อด้วยกัน ทั้งคำนิยามที่นำยกย่องและคำนิยามที่ไม่น่าปฏิบัติ ผู้วิจัยได้แบ่งคำนิยามที่พบออกเป็นหัวข้อย่อย ดังนี้

^๑ ชุนศักดิ์ ศักดาวัฒน์ และ จอม บัญดาเทศ ป. นิทานชาดกพระเจ้าฟ้ารัวยชาติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อานวยาศาน์, 252๘), หน้า 202-203.

4.6.1 ความรู้จักพอ ไม่โลภจนเกินไป นิทานพื้นเมืองลาวหลายเรื่องสอนให้ดำรงชีวิตอยู่บนความพอดี รู้จักเพียงพอ และพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ เช่นนิทานเรื่อง ชายกำพร้ากับชวาน นิทานเรื่อง นกเจ้าได้ผิวแมว นิทานเรื่อง ชายกำพร้ากับชวาน นิทานเรื่อง มนุษย์ในดวงจันทร์ และนิทานเรื่อง ได้เป็นอะไรก็ไม่เท่าหมา นมาตัวหนึ่งอยากเป็นพระจันทร์มากร้องขอเป็นพระจันทร์อยู่เสมอ พระยาแค้นจึงยอม แต่เมื่อเมฆมาบังพระจันทร์มันก็ขอเป็นเมฆ ต่อมาเมื่อลมมรสุมพัดเมฆปลิวกระจายมันจึงขอเป็นลม แต่ลมพัดเท่าไรก็ไม่สามารถทำให้จอมปลวกพังทลายได้มันจึงขอเป็นจอมปลวกแทน หลังจากนั้นฝนตกลงมาทุกวันทำให้จอมปลวกอ่อนเมื่อควายมาวิดจอมปลวกจึงพังลงมันจึงขอเป็นควาย แต่ควายมีเชือกหนึ่งผูกคออยู่มันจึงอยากเป็นเชือกหนึ่งแทน แต่ต่อมาเชือกหนึ่งถูกฝนจนเปียยส่งกลิ่นและถูกหมาตัวหนึ่งกัดขาดมันจึงขอกลับมาเป็นหมาดังเดิม

หากผู้ใดมีความโลภมากเกินไปมักจะพบกับความหายนะ เช่นนิทานเรื่อง อยากให้เขาฉิบหาย ตัวข้าวาวอด นิทานเรื่อง กำพร้าพระยาเงือก นิทานเรื่อง เสี่ยวหลักกับเสี่ยวแหลม นิทานเรื่อง บินเท่ากัน และนิทานเรื่อง อยากมีหลายก็ไร้ อยากได้หลายก็ตาย ผู้เฒ่าและลูกชายไปซื้อปลาพบก้อนหินที่สวยงามก้อนหนึ่งก็นำดอกไม้มาบูชาก้อนหินทุกวัน วันหนึ่งก้อนหินกลายเป็นครุฑพาผู้เฒ่าขึ้นหลังพาไปเก็บดอกไม้เงินดอกไม้ทองในสวนวิเศษ พระยาอยากได้ดอกไม้เงินดอกไม้ทองบ้างทำตามอย่างพ่อเฒ่าและลูกชายทุกประการ แต่พระยาเป็นคนโลภมากเห็นว่าครุฑเก็บดอกไม้ให้เข้าไม่ทันใจจึงลงจากหลังครุฑไปเก็บดอกไม้เอง เมื่อจะกลับบ้านมีครุฑหลายตัวพระยาจำไม่ได้ว่าที่ครุฑตัวไหนมาจึงขึ้นที่ครุฑผิดตัว ครุฑตัวนั้นบินพาพระยาไปกลางมหาสมุทรทำให้พระยาตกน้ำตาย

คำนิยามให้มนุษย์รู้จักเพียงพอ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่และไม่โลภจนเกินไป มีความสัมพันธ์กับการที่สังคมลาวเป็นสังคมพุทธศาสนา สอนมนุษย์ให้ละจากกิเลสความอยากได้อยากมีเพราะสมบัติทั้งหลายเป็นเพียงของนอกกายเมื่อตายไปไม่ว่าผู้ใดก็ไม่สามารถนำสมบัติเหล่านี้ติดตัวไปด้วยได้

4.6.2 รักความสนุกสนาน มีนิทานหลายเรื่องแสดงให้เห็นว่าชาวลาวมีนิสัยรักความสนุกสนาน ชอบงานรื่นเริง เช่นนิทานเรื่อง กำพร้าและอีเหิน เมื่อชาวบ้านเห็นว่าอีเหินของชายกำพร้าสามารถรับคำได้ชาวบ้านมอบข้าวเป็นรางวัลให้มากมาย

นอกจากนี้ตัวละครเอกในนิทานพื้นเมืองลาวหลายเรื่องยังมีความสามารถทางการเล่นดนตรีอันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับเครื่องบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น นิทานเรื่อง *ท้าวแก้วดำ* ท้าวแก้วดำมีความสามารถเป่าคนได้เพราะมาก แม้แต่พระยาก็ยังชอบและมอบคนให้เป็นรางวัล 1 ลำ นิทานเรื่อง *สุวรรณบรรลีย์* กุเลนเป่าขลุ่ยได้เพราะมากจนหญิงงามในหมู่บ้านตกลงใจแต่งงานด้วยทั้ง ๆ ที่ไม่เคยเห็นหน้า นิทานเรื่อง *นครบังบด* ตัวละครเอกของเรื่องเป่าคนเก่งมากจนลูกสาวพระยาบังบดมาแอบฟัง ในที่สุดทั้งสองก็รักและแต่งงานกัน

นิทานเรื่อง *ทำเหมือนเขาแต่ไม่ทำอย่างเขา* ตัวละครเอกของเรื่องเป่าปี่ได้เพราะมากจนถึงหยุดขโมยพืชผลในไร่เพื่อมานั่งฟังเสียงปี่ นิทานเรื่อง *เสียงปี่ของท้าวกำพอย* ตัวละครเอกมีปี่วิเศษที่เสียงไพเราะมากผู้ใดได้ฟังจะเคลิบเคลิ้มจนลืมกินลืมนอน พวกสัตว์ในป่ามาฟังเสียงปี่จนเหยียบกันตาย แม้แต่นางหน่อแก้วได้ฟังเสียงปี่ก็ยังหลงใหลนำสมบัติเงินทองลงมาแต่งงานกับตัวละครเอกที่โลกมนุษย์ นิทานเรื่อง *ท้าวกาบกลาง* ก็เช่นกัน ท้าวกาบกลางมีขอวิเศษที่สีแล้วทำให้คนหัวเราะหรือร้องไห้ก็ได้ เมื่อเขาถูกแกล้งให้ตกลงไปในน้ำก็เล่นขอจนสัตว์ในป่าต่อตัวลงมาฟังเขาเล่นในน้ำ เขาจึงเหยียบตัวสัตว์ที่ต่อกันจนขึ้นจากน้ำและกลับบ้านได้

4.6.3 ยกย่องผู้มีสติปัญญา ผู้มีสติปัญญาถือเป็นผู้รอบรู้ เป็นที่นับถือของคนทั่วไปในสังคม และช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุกล่วงไปด้วยดีได้ นิทานพื้นเมืองลาวที่กล่าวถึงความสติปัญญาของตัวละครมีหลายเรื่องด้วยกัน เช่น การทำให้ภรรยาและแม่คืนดีกันได้ในนิทานเรื่อง *แม่ย่าซึ่งถูกสะใภ้* การทำให้ลูกชายที่เคยต้องรับเปลี่ยนมาเป็นเด็กพูดเพราะ ว่านอนสอนง่ายในนิทานเรื่อง *บักสังกับเสียงก้อง* การเอาตัวรอดจากความตายของกระต่ายในนิทานเรื่อง *กระต่ายไปหาพระยานาค* และนิทานเรื่อง *ไม่ตายเพราะใช้ปัญญา* การช่วยสามีให้พ้นจากอันตรายและตัดหนังพระยารัโงงในนิทานเรื่อง *ท้าวหงส์ดำ* การที่หอยซึ่งเป็นสัตว์เรื่องช้าสามารถเอาชนะการแข่งขันแข่งวิ่งกับสัตว์ที่มีขนาดใหญ่และวิ่งเร็วกว่าตนได้ในนิทานเรื่อง *เสือกกับหอย* เป็นต้น

4.6.4 ความกตัญญูรู้คุณ การกตัญญูต่อบิดามารดาหรือผู้ที่เคยให้ความช่วยเหลือเป็นความประพฤติที่ดี น่ายกย่อง ในนิทานพื้นเมืองลาวมักพบว่าผู้ที่มีความกตัญญูรู้คุณมักจะได้พบสิ่งที่ดี เช่นนิทานเรื่อง *บ่อน้ำพิสดาร* ตัวละครเอกเป็นคนกตัญญูรู้คุณต่อบิดามากเมื่อพระยารู้เข้าก็ขึ้นชมมอบรางวัลให้มากมาย และนิทานเรื่อง *ท้าวปลาไหลเมือก* ท้าวปลาไหลเมือกเป็นผู้มีความกตัญญู เมื่อปลาไหลเมือกที่ช่วยหาปลาให้ตนตายก็เอามาฝังอย่างดี ตรงที่ฝังศพปลาเกิดต้นโพธิ์เมื่อใบร่วงลงมาจะกลายเป็นใบเงิน ใบทอง ต่อมาต้นโพธิ์ถูกเพื่อนตัดทิ้งเขาเอาลำต้นโพธิ์มาทำราง

ข้าวหมู เมื่อผสมข้าวให้หมูครึ่งโดก็กลายเป็นเงิน เป็นทอง และนิทานเรื่อง *ข้าวเม็ดใหญ่* นางโพลทเป็นคนดีมีความกตัญญูสำนึกบุญคุณของข้าว เมื่อนางกังรีทุบตีข้าวแตกกระจายเป็นเม็ดเล็ก ๆ นางโพลทเก็บเม็ดข้าวเหล่านั้นมาปลูกจนเกิดเป็นพันธุ์ข้าวในปัจจุบัน ผลแห่งความกตัญญูนี้ทำให้นางได้ไปเกิดเป็นเทพเจ้าแห่งการเกษตร

แต่หากผู้ใดเป็นคนอกตัญญูทำร้ายผู้มีพระคุณมักจะได้พบกับความหายนะ เช่นนิทานเรื่อง *เสือโคร่งกับงูเห่าปลวก* เสือโคร่งถูกรูงเห่ากัดตาย ฤๅษีสงสารช่วยชุบชีวิตเสือโคร่งขึ้นมา แต่แทนที่มันจะสำนึกบุญคุณกลับหาร่าฤๅษีรบกวนเวลารอนและจะกินฤๅษี กระต่ายหลอกให้เสือถูกรูงเห่ากัดตายอีกครั้งและครั้งนี้ไม่มีใครช่วยให้มันฟื้นคืนชีพอีกเลย

4.6.5 ความสามัคคี ความสามัคคีช่วยให้สามารถเอาชนะอุปสรรคทั้งหลายทั้งปวงได้ เช่นนิทานเรื่อง *พ่อหม้ายและลูกชายเจ็ดคน* นิทานเรื่อง *สามัคคีฝ่าผืนยักษ์* นิทานเรื่อง *สองอ้ายน้องตามหาแม่* นิทานเรื่อง *สามเสี้ยวสัตว์สามัคคี* และนิทานเรื่อง *ไก่และอีเห็น* อีเห็นในป่าแอบมากินแม่ไก่ตอนแผลอ พ่อไก่แค่นใจมากจึงวางแผนกับเพื่อน ๆ อันได้แก่ ครกกระเดื่อง สาก ฟิน ดั่งตัวต่อ และไซ้ที่สูญเสียแม่เพื่อจะล้างแค้นอีเห็น พ่อไก่หลอกให้อีเห็นขึ้นมากินมันบนเรือน เมื่ออีเห็นเข้ามา สัตว์และสิ่งของต่าง ๆ ก็รวมทำร้ายอีเห็นให้เจ็บปวดและตายอย่างทุกข์ทรมาน

4.6.6 ความเชื่อเพื่อเมื่อแม่ มนุษย์จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต้องมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เอาตัวรอดแต่เพียงผู้เดียว โดยเฉพาะสังคมที่เป็นสังคมเกษตรกรรมต้องพึ่งพาแรงงานสูง ต้องอาศัยการร่วมมือร่วมใจ พึ่งพาอาศัยกัน เช่นนิทานเรื่อง *ซ็อนใหญ่ไม่เท่าจ้าวคม* นิทานเรื่อง *แม่คำ* และนิทานเรื่อง *ไผ่ขี้กึ่งเห็ดอมรัต* สูงดำผู้มีฐานะร่ำรวยเป็นเพื่อนกับสูงแดง วันหนึ่งไปตัดปอดด้วยกันในป่า ตอนพักกินข้าวเที่ยงสำหรับกับข้าวของสูงดำมีแต่ของดี ๆ ส่วนสำหรับกับข้าวของสูงดำมีแต่ข้าวกับน้ำพริก สูงดำแกล้งตักอาหารขึ้นมาแล้วถามสูงแดงว่าถ้าสูงแดงได้กินกับข้าวพวกนี้จะมีแรงไหม สูงแดงตอบว่ามีแรง แต่สูงดำก็ไม่แบ่งอาหารให้สูงแดงกินเลยแม้แต่คำเดียว ตอนปลายสูงดำถูกรูงกัด สูงแดงเห็นว่าเพื่อนเป็นคนเห็นแก่ตัวจึงไม่ยอมช่วยปล่อยให้สูงดำตาย

4.6.7 ความอดทน ผู้ที่มีความอดทนจะได้รับผลตอบแทนที่ดีและคุ้มค่าแก่การรอคอย เช่นนิทานเรื่อง *แก้วอดแก้วเย็นจึงจะได้ทองคำ* นิทานเรื่อง *ท้าวองรุ้ง* และนิทานเรื่อง *กาและนกยูง* ซึ่งเล่าว่ากาและนกยูงอยากเปลี่ยนสีขนจึงผลัดกันระบายสีให้อีกฝ่ายหนึ่ง นกยูงมีความอดทนสูงยอมให้การระบายสีจนเสร็จทำให้นกยูงมีสีขนที่สวยงามมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนอีกฝ่ายไม่มีความอด

ทนเมื่อได้ยินว่าเขาจะฆ่าหมูก็อยากกินรอไม่ไหวกระโดดเอาตัวลงจุ่มในหม้อสีดำทำให้มันมีขนสีดำจนถึงทุกวันนี้

ผู้ที่ไม่มีความอดทนในการรอคอยจะไม่ได้สิ่งใดเลย เช่นนิทานเรื่อง *อีตาพันครก* ชายคนหนึ่งไปตัดไม้ในป่ามาทำครก ขณะที่กำลังตัดไม้ก็ยังมีนกตัวหนึ่งมารบกวนการทำงาน ชายพันครกรำคาญจึงฆ่านกทิ้ง นกบอกให้บั้งมันก่อนชายพันครกก็ทำตาม จากนั้นนกบอกให้กินมันและบอกให้ไปถ่ายอุจจาระแล้วกลบหลุม ไม่ว่าจะบอกให้ทำอะไรชายพันครกก็ทำตามทุกครั้ง ครั้งสุดท้ายนกบอกให้ชายพันครกขุดหลุมนั้นเมื่อขุดขึ้นมาปรากฏว่าพบก้อนทอง เมื่อเพื่อนของชายพันครกรู้เข้าก็อยากได้ทองบ้างจึงทำตามชายพันครกทุกอย่าง นกสั่งให้ทำอะไรเขาก็ทำตามแต่ไม่เคยรอให้นกพูดจบประโยคเลย เมื่อเขาขุดดินขึ้นมาก็เจอแต่อุจจาระที่ตนถ่ายลงไปเท่านั้น

4.6.8 ความขยันหมั่นเพียร ความขยันทำให้ประสบความสำเร็จในอาชีพการงานและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป โดยเฉพาะในสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งแปรปรวนไม่แน่นอน ประกอบกับเทคนิคในการผลิตเป็นแบบเรียบง่ายใช้แรงงานคนเป็นส่วนใหญ่ไม่มีเครื่องทุ่นแรง สมาชิกทุกคนจึงต้องช่วยกันทำงาน ผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรจะได้รับการยกย่องจากคนอื่นในสังคม เช่นนิทานเรื่อง *บ้านปงดง* พ่อจืดฝันว่ายาพ่อพอดิตผู้นำหมู่บ้านที่เสียชีวิตไปแล้วมาบอกตำแหน่งของไหทอง วันรุ่งขึ้นจึงชวนชาวบ้านไปขุดหาไหทอง ขุดเท่าไรก็ไม่พบแต่ด้วยความขยันปลูกพืชผลบนที่ดินนั้นชาวบ้านจึงมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

หรือนิทานเรื่อง *ชีคร้านเกิดเป็นดี* สามีภรรยาคนหนึ่งไม่ยอมทำงานเอาแต่บ่นบานจนเทวดาโยนทองคำลงมาให้ก่อนหนึ่ง สองสามีภรรยาเอาทองไปแลกกับช้างแต่ด้วยความที่เกียจไม่ยอมหาอาหารไปให้ช้าง ช้างจึงพังไซ้และทำลายบ้านของสามีภรรยา พวกเขาเอาช้างไปแลกกับควาย แต่เห็นว่าควายเป็นสัตว์ใหญ่ เลี้ยงยากจึงเอาไปแลกกับหมู และเอาหมูไปแลกกับไก่ในที่สุด ชาวบ้านเห็นว่าสองสามีภรรยาเป็นคนดีจึงส่งสารและแนะนำให้ทั้งคู่ปลูกข้าว ครั้งแรกทั้งคู่ไม่ทำเพราะที่เกียจ แต่ชาวบ้านช่วยกันขุดให้ทดลองปลูกสองตามต้นก่อน เมื่อปลูกเรียบร้อยก็พบว่าต้นงามดีทำให้สองสามีภรรยามีกำลังใจและปลูกข้าวมากขึ้นเรื่อย ๆ จนขยายที่นาใหญ่โตและกลายเป็นคนมั่งมีในที่สุด จากนิทานเรื่องนี้จะเห็นว่าถึงแม้จะมีเทวดาประทานทองคำให้มา แต่ถ้าที่เกียจไม่ยอมทำงานก็ไม่มีความสำเร็จก้าวหน้า ส่วนความขยันขันแข็งแม้จะเริ่มจากการปลูกต้นข้าวเพียงสองสามต้นก็สามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

4.6.9 ความเคารพนับถือและเชื่อฟังผู้อาวุโส ผู้เยาว์ต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนแนะนำของผู้อาวุโส เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ เคยผ่านสิ่งต่าง ๆ มาก่อน ในนิทานพื้นเมืองลาว ผู้ที่เชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่มักจะได้ดีเสมอ เช่นนิทานเรื่อง นางแปดนางแล (นางนกหงฟ้า) เมื่อพ่อใกล้ตายได้สั่งท้าวกินหนุผู้เป็นลูกชายว่าถ้าเขาตายให้ลากศพเขาเข้าป่าไปเรื่อย ๆ จนกว่าศพจะติดลากต่อไปไม่ได้ให้ฝังร่างของเขานั้น ลูกชายทำตามคำขอของพ่อ ขณะที่จุดหลุมฝังศพอยู่เขาได้พบไหใบหนึ่งภายในมีไข 1 ฟอง เขานำไขกลับมามีบ้านภายหลังไขแตกออกเป็นนางงามและแต่งงานกับชายหนุ่ม

แต่ผู้ที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่หรือคำสั่งสอนของพ่อแม่ก็ต้องพบกับปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่นในนิทานเรื่อง กระต่ายน้อยและกา พ่อและแม่กระต่ายออกไปหาอาหารและบอกให้ลูกกระต่ายเล่นอยู่ใกล้ ๆ บ้านอย่าไปไกล ลูกกระต่ายไม่เชื่อฟังไปเล่นที่ไกล ๆ จึงไปเจอกับอีกาที่จะกินมัน โชคดีที่ลูกกระต่ายมีสติปัญญาหลอกให้อีกาเอาไหมัดชาไปตักน้ำในลำธารมาให้มันล้างตัวก่อนตาย ไหมหนักมากจนทำให้อีกาจมน้ำตาย ลูกกระต่ายรีบกลับบ้านและตั้งแต่นั้นมามันก็ยอมเชื่อฟังพ่อแม่ไม่หนีไปเล่นที่ไกล ๆ อีกเลย

4.6.10 รักษาัจจะ การรักษาสัจจะเป็นคุณธรรมที่สำคัญข้อหนึ่งที่จะทำให้มนุษย์ใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข เช่นนิทานเรื่อง นายพรานกับจระเข้ จระเข้จอมพาลตัวหนึ่งจะกินนายพรานที่เคยช่วยชีวิตมันเอาไว้ นายพรานตกลงแต่ขอไปลาภรรยาและลูกก่อนแล้วจะกลับมาให้จระเข้กิน จระเข้ก็ตกลง เมื่อนายพรานลาภรรยาและลูกเรียบร้อยแล้วกลับไปหาจระเข้ตามที่สัญญาไว้จริง ๆ ถึงแม้จะรู้ว่าต้องไปพบกับความตายก็ตาม

หรือนิทานเรื่อง หมากแดงลาย เจือกตัวหนึ่งอาละวาดกินคน มีในผลแดงลายปลอมเป็นคนให้เจือกกิน แต่เมื่ออยู่ในท้องเจือกเขาทำให้เจือกเจ็บปวดมาก เขาบอกเจือกว่าจะยอมออกมาจากท้องถ้าเจือกสัญญาว่าจะไม่กินมนุษย์อีกจนกว่าจะเห็นโชดหินออกดอก เจือกตกลง แต่วันหนึ่งหญิงสาวคนหนึ่งมานั่งเล่นที่โชดหินและกางร่มลิมทิ้งไว้ เจือกคิดว่าโชดหินออกดอกแล้วจึงกลับมากินคนอีกครั้ง มีในผลแดงลายเห็นว่าเจือกผิดสัญญาจึงฆ่าเจือก จะเห็นว่าทั้งเจือกและผีแดงลายต่างก็ยึดมั่นในคำสัญญา เจือกออกอาละวาดกินคนอีกครั้งเพราะความเข้าใจผิดว่าโชดหินออกดอกไม่ใช่เพราะตั้งใจจะละเมิดสัญญา ส่วนผีในหมากแดงลายก็รักษาคำมั่นสัญญา เมื่อเห็นว่าเจือกผิดคำสัญญาก็กลับมาฆ่าทิ้ง

4.6.11 ยกย่องอำนาจและเงินตรา ผู้มียศฐาบรรดาศักดิ์และมีเงินถือเป็นผู้มีอำนาจ มีสิทธิ์มีเสียงมากในสังคม ใคร ๆ ก็เคารพเกรงกลัวและไม่กล้าคัดค้านไม่ว่าจะทำผิดหรือทำถูกและเข้าไปทำดีด้วย ทั้งด้วยความจริงใจและไม่จริงใจ เช่นนิทานเรื่องงูบ/อ ท้าวสีทิมกับนางบัวไร่รักกันมาตั้งแต่เด็กและตกลงจะแต่งงานกัน แต่ต่อมาลูกชายขุนในเมืองมาพบนางบัวไร่และหลงรักในความงามของนางจึงขอร้องนางแต่งงาน นางบัวไร่เห็นลูกชายขุนมีฐานะร่ำรวยทำให้นางสุทธสภายได้นางจึงทิ้งคนรักที่คบกันมาหลายปีไปแต่งงานกับลูกชายขุน

นิทานเรื่อง สิบพ่อค้า ยี่สิบพ่อค้าก็มาไหว้พอนา ชาวนาจับหมอตีตสังเกิดเป็นคดีความกันขึ้น หมอตีตสังเป็นฝ่ายผิดแต่เขาเป็นพ่อค้าผู้ร่ำรวย ผู้ใหญ่บ้านและกำนันได้รับสินบนจากหมอตีตสังจึงตัดสินให้ชาวนาจาเป็นผู้ผิด

จากที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เห็นได้ว่าสภาพสังคมที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองลาวมีลักษณะเป็นสังคมที่มีชนชั้น ชนชั้นปกครอง และผู้มีฐานะร่ำรวยเป็นผู้มีสถานภาพสูงในสังคมและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าชาวบ้านสามัญ การตั้งครอบครัวมักมีขนาดไม่ใหญ่นัก มีความผูกพันระหว่างเครือญาติสูงมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและสันโดษ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันและต้องพึ่งพาธรรมชาติในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตค่อนข้างสูง ชาวลาवनับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงมีความเชื่อเรื่องผีลางเทวดา อำนาจเหนือธรรมชาติ ดวงชะตาและโชคกลางอยู่ ชาวลาวมักนิยมในการยกย่องผู้ที่มีสติปัญญา ชัยชนะที่เพียร อดทน และผู้ที่มีความกตัญญู แต่ขณะเดียวกันก็ยกย่องผู้มีอำนาจและเงินทองด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย